

№11 (53)

середа, 28 липня 2004 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна договірної

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануша

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

НА КАЛЕНДАРІ - СЕРПЕНЬ ПРО КАЛЕНДАРЮ - АВГУСТУШО

Через кілька днів на зміну гарячому липню настане місяць, який називають у народі місяцем поважних турбот, які передують осені.

Що це за турботи?

Доросле ромське населення готує підгрунтя для зими - працюють у сусідніх областях на сезонних роботах, жінки виготовляють ужиткові речі, трудяться у власних господарствах, займаються малим бізнесом.

До прикладу, на Житомирщині займаються конярством. Отже, заготовляють на зиму корми для лоша́т, коней...

Літо - це ще і шкільні канікули для ромських дітей та молоді. Добре малося родинам, коли діти-школярі були в оздоровчих таборах, що діяли при навчальних закладах. Там хлопчики та дівчатка загартовувалися, зміцнювали здоров'я, неформально спілкувалися.

Серпень - це і закінчення відпусток педагогів, підготовка до навчального року. Хочеться навести добрий приклад педагогів Чехії, котрі виокремлюють місяць серпень з-поміж інших літніх місяців, аби протягом 31 календарного дня підготувати ромських дітей до школи. І ця підготовка ведеться у такій формі, аби їм було цікаво і весело, аби ромська малеча - діти природи, не втомлювалася. Звичайно, і в нас в Україні у школах, де навчаються роми, освітянські колективи роблять все для того, щоб "вулиця" не кликала дітей, щоб вони були зайняті, зазирали і в книжку, і були готові прийти на поклик дзвоника.

Відповідальний момент у житті педагогів, школи - серпневий нарад. На них працюватимуть і секції, де є можливість поділитися хоча б і невеличкими зернятками, які дадуть сходи у навчання й виховання ромських дітей.

"Романі Яг" запропонувала читачам рубрику "На трибуну серпневих нарад". Ми будемо раді, якщо напишуть нам педагогів, котрі навчають і ромських дітей, про досвід, який уже надбано у школах різних областей України у вивченні історії, літератури, розвитку художніх здібностей дітей та молоді.

А також звертаємося до високих освітянських установ, маємо на увазі й міністерство освіти, очолюване міністром Василем Кременем, що час би вже в обласних управліннях освіти мати інспектора-методиста, який би займався безпосередньо навчанням і вихованням підрастаючого ромського покоління, оскільки воно потребує найбільшої уваги. У його обов'язки входила б організація семінарів, тренінгів для педагогів, які працюють з ромськими дітьми тощо.

Є на Закарпатті віддалений присілок з трьома ромськими таборами, де поруч з українцями дружно живуть і роми. Два роки тому там започатковано експеримент, за який йдеться у нинішньому номері газети. Гадається, що на сторінках нашої газети буде опубліковано матеріал про набутий досвід та його поширення в інших школах.

Матеріал до серпневих нарад читайте на 4 стор.

ДЕНЬ, ВПИСАНИЙ У ВІЧНІСТЬ ДІВЕС, СКІРІСАРДО АНДО ТРАЙО

Трагічною датою для десятків тисяч ромів стало 2 серпня

Аушвіц, Біркену, Освенцім, Трєблінка, Терезін... Лише за однієї назви здригається серце. Газові камери, печі... Сьогодні лише приблизно можна назвати кілька-мільйонну цифру замучених у таборах смерті, застрелених, підірваних на мінах.

Пекло влаштували нацисти зі своїм приходом у Німеччину до влади. Гітлер планував знищити ромський народ. Було вироблено і механізм геноциду. Повсюдно ширилися чулки, що роми, як і євреї, визнані фашистською ідеологією загрозю чистоти рас. Створилися спеціальні групи СС, які буквально полювали на ромів. Підсумком цієї людиноненавистливої політики була загибель під час Другої світової війни мільйонів ромів, стерилізація багатьох молодих людей.

Ромський Голокост ще потребує прискількивого дослідження істориками, працівниками архівів, врешті, всіма людьми, у тому числі і молоддю, яка мусить пам'ятати і не сміє забути про цю сторінку.

Ось лише деякі моменти з хронології ромського Голокосту.

1939 рік. Ромів із усієї Німеччини і Австрії збирають і відправляють у с. Лахенбах, що розташоване за 5 км від м. Шопорнь. Туди ж доставляють і ромів з угорських земель. Близько 1 тис. ромів утримуються у цьому таборі. Потім їх відправляють у Польщу у м. Лодзь, де неподалік знаходився концтабір Аушвіц. Роми отримували чотиризначний номер, який починався з цифри 6 або 7.

1 серпня 1940 р. Створено окремий реєстраційний центр для ромів. Започаткована практика збору відбитків пальців. (До речі, через майже 64 роки цю практику жандармського управління у відділі пошуків взяли на озброєння і сучасні міліціанти. Питається, з якою метою здійснюється це приниження? - Авт.)

Гірко констатували, що того, 1940 року, за 9 місяців було знято відбитки пальців чи не у 3-х тисяч ромів.

18 липня 1941 року. Вихід указу про заборону змішаних шлюбів - угорців з ромами. Однак верхня палата парламенту виступила проти.

1942 рік. В Угорщині (місто Естергом) видано указ про створення поселення для ромів. Варто сказати, що катівню для багатьох ромів стали Німеччина, Польща, Данія, Франція, Угорщина. Ромську проблему почали розглядати і вирішувати як і єврейську. Були створені табори примусової праці, інші форми знущання.

У 1944 році значну частину ромів направляють у концентраційні табори та табори для інтернованих. Тут було влаштовано справжнє пекло для ромів. Ті, хто не міг працювати, не отримували продуктивних карток, знищувалися на місці. Під час обласу ромів, мов яку звірину, ловили, били, катували, розстрілювали на місці.

Звичайно, у короткій статті з нагоди цієї трагічної дати не розкажеш усього про пережите народом.

А дата - 2 серпня, це дата-символ. 60 років тому, напередодні визволення в'язнів концтабору Аушвіц, нелюди, замітаючи свої ганебні сліди, знищують останніх ромів, Ешелю, що прибув, прямо відправили у газові камери.

Нещодавно, у ряді мас-медійних видань опубліковано прохання до школярів старших класів, молоді, студентів знаходити живих свідків ромського Голокосту і записувати їх свідчення. А живих у кожному районі, області України залишилося не так і багато. Бо час неблаганний. Ці свідчення - цінність для історії, для живущих і сущих поколінь.

Ми, автори цього матеріалу, в себе на Закарпатті записали до півтисячі таких свідчень, які у перспективі мають скласти книгу "Білий камінь з чорної катівні". У газетному варіанті вона вже опублікована.

Для читачів скажемо і таке: з-під нашого пера вийшло немало листів-звернень і до Президента України, і до экс-прем'єр-міністра А. Кінаха, Верховної Ради України, високих осіб Німеччини, Словаччини, Угорщини, Чехії, інших країн із тим, щоб розшукати документи, списки ромів, які насильно були вивезені на примусові роботи, в концтабори.

Вийшло так, що після того, як Україна здобула незалежність, її архіви були вивезені в Росію. Ми зверталися і в цю державу, аби її сховища привідкрили нам імена жертв Голокосту. На жаль, відповідали нам далеко не всі посадовці особи.

(Продовження на 3 стор.)

РОМ-ПРЕС

Робота Австралійського центру

У Мельбурні Ромська Асоціація Австралії, очолювана Лі Фахмером, за фінансової підтримки бізнесмена Джозефа Гатника, державних структур, завершила розпочате у 2002 році будівництво Центру Голокосту. Як повідомляє керівник Джонатан Морріс, місія Центру Голокосту є у тому, щоб розповісти громадянам і гостям країни про те, як страждали роми і євреї під час Другої світової війни.

Роми Білорусії вимагають бути визнаними як жертви Другої світової війни

Як повідомляє голова асоціації ромів Білорусії Олег Козловський, роми, які залишилися в живих після звірств фашистів, вимагають бути визнаними як жертви Другої світової війни. Зараз ведеться пошук документів, який надзвичайно проблематичний через те, що багато ромів тоді взагалі не мали паспортів. Наразі в Білорусії проживають близько 38 тисяч ромів.

РОМ-ПРЕС

Виборці матимуть

з кого вибрати Президента

До Вікторів - Ющенка та Януковича, - котрі прагнуть бути новим Кучмою, приєдналися й інші - Віталій Кононов, Наталя Вітренко, Михайло Бродський, Олександр Ржевський та ще добрий десяток інших.

Але багатьох претендентів на високе крісло в державі навряд чи можна назвати самодостатніми фігурами. Тому під час виборчої кампанії вони багато чого обіцяють, але сьогодні мало хто вже вірить, коли йому вішають "лапшу на вуха".

Трагедія на шахті "Краснолиманська"

Від вибуху на глибині понад 900 метрів, 31 шахтарів "Краснолиманської" загинули зразу. Ще 5 вважаються такими, що пропали безвісти.

Президент Леонід Кучма заявив, що родичі загиблих на шахті "Краснолиманська" не залишаться без підтримки держави.

Українську мову вивчатимуть до 12 класу

Міністр освіти і науки Василь Кремень повідомив, що істотно збільшиться кількість годин на викладання української мови і літератури. Вона вивчатиметься до 12 класу включно. Крім того, обговорено питання нової редакції українського правопису, видання великих тиражів вітчизняної і світової класики.

Образливе визначення

Нещодавно на сайті Dictionary.com з'явилося визначення "циган" як бродяча група, котра мігрує... живе з того, що займається крадіжками, ворованням, конярством, обманом і є надзвичайно несерйозними."

У рамках Проекту захисту, який координується Євеліною Гуеріновою, просимо приєднатися до акції і висловити свій протест з приводу даного визначення. Вимагаємо, щоб воно було замінено на більш коректне, оскільки використання у такій формі у одному з популярних діалогових словників є недопустиме. Свою точку зору висловіть на сайті: <http://www.petitiononline.com/gypsydef/petition.html> або за адресою: evenia@advocacy.net

Турецькі роми вимагають

Роми міста Едірне (Туреччина) вимагають розширення програм державних радіокомпаній та інших ЗМІ для того, щоб мовлення велось і ромською мовою.

Сімдесяті місце за індексом людського розвитку - в Україні

У щорічній доповіді, яку готує ООН, вказано, що наша держава із 102 мільярдів, на якому була в 1998 році, посуналася на 70-те (з-поміж 177 країн). На останньому за бідністю (в індексі людського розвитку) стоїть Сьєрра-Леоне.

Отже, українці бідніші за росіян, білорусів, хоча, як постійно твердяться, вже живуть краще.

Президент, який припинить повноваження, матиме гарантії

У Верховній Раді зареєстровано проект закону, розроблений депутатами Пустовитенком, Бондарчуком і Бичковим про гарантії для Президента, який припинить свої повноваження.

Заступник глави АП Василь Базів на черговому брифінгу сказав, що, за законопроектом, экс-президент матиме довічне щомісячне грошове утримання у розмірі середньомісячної зарплати чинного Президента з урахуванням усіх надбавок, держдачу з обслуговуванням персоналом, службовий автомобіль, держохорону тощо.

Джордж Сорос підтримує кандидатуру Віктора Ющенка в Президенти

Джерела з навколоамериканських кіл повідомляють про формування "банківського пулу" у підтримку обрання Віктора Ющенка Президентом України. У числі учасників називаються Національний резервний банк О.Лебедева, корпорація "Уралсиб" А.Махмудова і група "Альфа", які виділили близько 50 мільйонів доларів. Основну підтримку даному кандидату зобов'язався надати Джордж Сорос і Салман Бредес, при тому сам Ющенко повинен буде вести активну антиамериканську (антибушівську) пропаганду.

Про це повідомило популярне видання "Завтра".

"Правозахисник" - журнал не для вибраних

Увагу читачів привернув громадсько-політичний аналітичний часопис Закарпаття (засновник і видавець - Закарпатська обласна громадська організація "Товариство громадського самозахисту", головний редактор Іван Гоменюк).

Увазі читачів пропонуються матеріали (хроніка), пов'язані з найбільш резонансними політичними подіями в Закарпатті та згалом українськими виборами міського голови Мукачева. Все у них є: зацікавленість певних політичних сил, боротьба за ставлення демократичних сил - пана Петьовку, а відтак - новий виток подій. На посаду мера претендує народний депутат України Віктор Балага - знана в краї людина... Журнал викликав неоднозначні думки.

ТРЕБА ВМІТИ БОРОТИСЯ ТРОБУЙТЕ ТЕ ДЖАНЕС, САР ТЕ МАРЕС ПАЛО ЧАЧІПЕ

Нинішня ситуація в Болгарії - парадоксальна. Президент - комуніст, а прем'єр-міністр - цар Симеон II.

Чисельність ромів у Болгарії, як і в інших державах Європи, - питання дискусійне. Відповідно до офіційної статистики - близько 300 тисяч ромів живуть у Болгарії, але, за даними міжнародних організацій, таких як Світовий банк і UNDP (програма ООН з розвитку) у країні понад 800 тисяч ромів. Вважаю, що нас трохи більше за мільйон, що складає близько 12% всього населення.

ОСНОВИ БАГАТОПАРТИЙНОСТІ

Після зміни суспільно-політичного ладу в Болгарії в листопаді 1989 року були створені умови для багатопартійної системи. Це дало можливість громадянам створювати свої партії. У цей час були створені, наприклад, права політична партія "Союз демократичних сил" (СДС), політична формація етнічних турків - "Рух за правду і свободу" (ДПС), колишня комуністична партія стала "Соціалістичною" (БСП).

Ромські лідери й активісти вибрали тоді інший шлях політичного волевиявлення - це створення неолітичних некомерційних громадських організацій. Ці організації, з ініціативи ромської правозахисної організації "Проект "Права людини", створили в 1998 році Національну програму для інтеграції ромів у суспільне життя в Болгарії. Ця програма передбачає в узагальненому вигляді ді, які уряд повинен здійснити у всіх сферах суспільного життя, для повної інтеграції ромів у болгарське суспільство. Вперше за всю історію Болгарії роми самі створили для себе насичену, повну і систематизовану програму. Завдяки єдності і зусиллям ромських громадських організацій (а їх нараховується аж 175 організацій) у квітні 1999 року за рішенням уряду Болгарії ця програма стала державною.

БОРТЬБА ЗА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

Іншою серйозною проблемою є практично повна відсутність ромів у системі органів влади на центральному рівні. Всього близько 6-7 ромів працюють у різних міністерствах. Проте на місцевому рівні ситуація набагато краще - майже в кожній обласній адміністрації країни працює хоча б один ром.

Весь цей досвід роботи громадських організацій дуже корисний. У Болгарії існує заборона на створення політичних партій на

етнічній основі (ст.11 (4) Конституції). Але ніхто не забороняє створення ромами політичних партій без вказування етнічного походження для членства в цих партіях. Таким чином, у Болгарії було створено 11 політичних партій, де всі вищі посади зайняли ромами. Найбільші ромські політичні партії - це партії "Вільна Болгарія", "Рому", "ЄвроРома", "8 Квітня" і Національний рух "Симеон Другий" (НДСВ).

За 15 років демократії в Болгарії основні політичні партії розглядали ромів лише як об'єкт їхніх інтересів під час передвиборчих кампаній, а не як суб'єкт політичного життя, з яким можна домовлятися як з партнером. Звичайно, "гаджо" включають тільки одного-двох ромів у передвиборчих листах для притягання голосів інших ромів. Таким чином, у національному парламенті країни завжди присутній один або двоє ромів. Така ситуація є на сьогодні. У парламенті Болгарії є 2 роми - депутати від різних політичних партій. Тома Томів - з Болгарської соціалістичної партії (БСП) і Олександр Філіпов - з партії Національний рух "Симеон Другий" (НДСВ).

Восени 2003 року в Болгарії пройшли вибори голів місцевих рад і депутатів у міськради (у місцевий парламент). Цього разу ромські політичні партії показали зрілість і уміння вести політичні переговори і вибори. У загальному підсумку ми маємо близько 200 депутатів у місцевих парламентах країни і кілька мерів у невеликих містах і селах.

ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ

Я працював з ромською партією "Рому" в обласному місті Видин, що у північно-західній частині Болгарії. У цьому регіоні проживають близько 20 тис. ромів, велика частина з яких (близько 15 тисяч) проживають в ромському селищі Новий шлях.

Треба визнати, що передвиборна кампанія виявилася дуже важкою для нас з психологічної точки зору. По-перше, це було

вперше для усіх нас - ні в кого не було ніякого практичного досвіду ведення подібного роду кампаній. По-друге, основні політичні партії, звичайно ж, були дуже незадоволені - адже в такій спосіб ми забираємо в них традиційних виборців - ромів, яких вони купують за ковбасу або навіть за буханку хліба. А тому вони намагалися заважати нам від самого початку. Ми могли розраховувати тільки на ромські голоси, ніхто з болгар не буде голосувати за ромську партію. А вибори - це, насамперед, математика. Тому ми і порухали скільки є приблизно ромів із правом голосу, адже багато ромів живуть у нашому регіоні, а прописані в іншому. Потім зробили висновки - самостійно ми можемо піти на вибори місцевих депутатів, але потрібен партнер для виборів на мери. Болгарські партії теж зробили свої розрахунки і ми їм були потрібні не менше, ніж вони нам. Отримали пропозиції від всіх основних партій про створення коаліції. Вибір був важкий, у кожного варіанта були свої плюси і мінуси. Нарешті ми вирішили ввійти в коаліцію з БСП з двох причин: перша - роми загально більш симпатизують соціалістам, друга - все в країні свідчить що наступний уряд у Болгарії буде з соціалістичної партії і нам слід дивитися у перспективу. У результаті цих виборів ми маємо 7 ромів - місцевих депутатів у м.Видин з 37 і кількох голів міських комісій, наша коаліція має голову міськради. За півроку роботи нової міськради вже прийняті рішення про побудову каналізації, домогоспосади асфальтування основних вулиць ромського селища Новий шлях, реставрація головної площі в селищі, встановили фонтан. І цей тільки початок!

Ці вибори показали, що виграв той, хто більш спритний і гнучкий, і в кого є ідея, за яку повинен боротися.

Тоні Ташев,
куратор у ERRC,
Болгарія,
спеціально для "Романі Я"

"ОЛІМПІЙСЬКИЙ ВОГОНЬ У ТВОЄМУ СЕРЦІ"

Вперше в історії, 5 липня 2004 року, до України прибув олімпійський вогонь. Він "відає" усі п'ять континентів та всі країни, які коли-небудь були господарями літніх Олімпійських ігор. До них приєднуються і нові країни, що мають особливу спортивну та історичну спадщину. Однією з яких є Україна.

З цієї нагоди партнери Олімпійських ігор-2004 збірної України влаштували символічний від олі-

мпійського вогню великими містами України - серію заходів на центральних майданах Одеси, Донецька, Дніпропетровська, Харкова, Львова та Києва під назвою "Олімпійський вогонь у твоєму серці". У кожному місті на великий серці з закликком підтримати українських олімпійців звернулися олімпійські чемпіони та представники міської влади, був запалений символічний вогонь. Також пройшли показові спортивні виступи та виступи олімпійського балету Ukraine Olympic Dance Team, який поїде на Олімпіаду. На завершення м'язуча відбувся концерт відомих музичних колективів - "Леприконси" та "Джайф".

Руйнують житла

150 будинків зруйновані у Велікобританії у ході чисток. Вартість одного будинку оцінена у 300 євро. Вони були зруйновані протягом 18 місяців, найбільше у червні ц.р. у ході кампанії з ліквідації поселень ромів на автостоянках. Найбільша кількість такого житла була спалена у містечку Чемсфорд приватною організацією помічників шерифа "Constant and Co".

"Ми хочемо зупинити виселення ромів, - заявила Джо Джоунс, представниці групи підтримки, та Сюзен де Вал, представниці юридичного відділу Чемсфорда, оскільки діти надзвичайно травмовані цим явищем і бояться, що їх скоро вб'ють".

(Закінчення. Поч на 1 стор.)

Пошук продовжується. Сьогодні МОМ прийшла на поміч літнім людям, допомагаючи продуктами, деякими видами послуг (медичні, ремонти будинків, придбання одягу, опалення тощо). Але, цієї допомогою охоплені не всі регіони України.

Швейцарія від нашої держави-далеко. Та вона сьогодні для тисяч ромів України є близькою.

Будемо вірити, що й влада в Україні знайде можливість допомогти найперше літнім людям, які пережили жахи Другої світової війни, аби вони жили достойно.

Дата 2-го серпня повинна бути для нас набатом. Не забуваймо полеглих, допомагаймо живим! Міха Козимиренко присвятив свій вірш "І мертвим, і живим, і ненародженим" ромам - жертвам фашизму. Поезія наче вили-

ДЕНЬ, ВПИСАНИЙ У ВІЧНІСТЬ ДІВЕС, СКІРСАРДО АНДО ТРАЙО

Трагічною датою для десятків тисяч ромів стало 2 серпня

Ведь жистві сяди,
У цій святій землі -
Столиця націй,
А з піднебеся десь
Таке болюче - кру...
Тут справжнє все,
Нема тут декорацій,
Лиш кров і зойк
У Бабшій Яру!

Тут тисячі могли
Знедоленим і знаним,
Нема грізних брил
Розстріляним цыганам.
Тут не стоять хрести
Тут муж сумні кургани...
... І розстріляли уночі
І немовлят, і посивілих,
Сльозами капали дощі,
Вітри вовками і лісі вили

І надали у рів тіла,
Прострелені хрипкі зруді,
І болем повилася земля...
Той біль в мені
Назавжди буде.
Біля чарівної Десни,
Де тив я роси
Й бачив сні,
Мого життя, мості дозі

Губилася стежина в полі...
Іх розстріляли уночі...

Лише можна пожалкувати, що в країнах СНД досі ведуться дебати про необхідність спорудження пам'ятника жертвам Голокосту.

А вже давно меморіальні центри споруджено у США, Німеччині, Чехії і навіть у далекій Австралії.

День, вписаний у вічність. Вписаний чорною фарбою. І ми, суціль, мусимо зробити все, аби той пам'ятник, до зведення якого доклали зусиль відома сім'я Золотаренків, інших ромів (і не ромів), не стояв сиротливо на Винниччині. А був перевезений у те місце Бабшиного Яру, земля якого упокоїла безневинних жертв ромського Голокосту.

Юлія Зейкан,
Євгенія Навроцька

У селі під Смоленськом Андо гав паша Смоленське

Про масове винищення ромів
німецькими загарбниками в селі Александровське,
розташоване за п'ять кілометрів від міста Смоленська

9-го жовтня 1943 року від мешканців села Александровське в Державну надзвичайну комісію з розслідування злочинів, вчинених німецькими окупантами, надійшли заяви про те, що 24 квітня 1942 року в селі Александровське каральним загonom гестапо, що прибув з м. Смоленська, було по-звір'ячому розстріляно близько 180 ромів.

З метою перевірки цієї заяви, було проведено розслідування. Допитавши декілька свідків, з'ясовано таке.

Вечері, 23-го квітня 1942 року, з м. Смоленська в село Александровське прибули 2 німецькі офіцери і, приїхавши до старости, запропонували йому скласти посемейний список жителів колишнього національного ромського колгоспу "Сталінська Конституція" з розподілом на росіяні і ромів, із включенням у нього всіх чоловіків, жінок, старих і дітей.

А 24-го квітня о 5 годині ранку каральний загін "СС" у кількості близько 400 осіб, яким керувала група офіцерів, що прибув із м. Смоленська, оточили село Александровське. Потім гестапівці обійшли всі будинки і всіх жителів села - як росіяні, так і ромів, вигнали напівроздягнених з будинків і погналі на галівнину поблизу озера.

Німецький офіцер, який володів російською мовою, дстав з кишені список жителів села, взятий ним у старости, і став з юрби викликати громадян, сортуючи їх на росіяні і ромів. Після того, так би мовити, сортування росіяні були відправлені додому, а ромів залишили під посиленою охороною.

Згодом офіцер, з юрби, що залишилася, відібрав фізично міцніших чоловіків, видав їм лопати й за 400 метрів від села запропонував вирити дві ями.

Коли чоловіки відправилися рити ями, туди ж, за старом, німці погналі жінок, дітей і дітей, б'ючи їх прикладами, ціпками і батогами.

Перед розстрілом засуджені були піддані огляду, жінок і чоловіків роздягали й усі, хто мав смагляву шкіру, були розстріляні.

Розстріл був здійснений так: спочатку розстріляли дітей, немовлят живими кинули в ями,

потім розстріляли жінок. Окремі матері, не витримуючи дикого жаху, самі кидалися в яму.

Трупів розстріляних закопали чоловіки, потім вони самі були розстріляні і німцями закопані в іншій ямі.

Весь крашій одяг розстріляних, а також різні цінності німці відвезли з собою в Смоленськ.

Усього було розстріляно 176 осіб. З цієї кількості 143 особи встановлені: 62 жінки, 29 чоловіків і 52 дитини, 33 не встановлені за відсутності посемейних книг.

"24-го квітня 1942 р., ранці о 5 годині, коли ми ще спали, до нас у будинок грубо постукали у шибку вікна так, що її розбили. Коли ми відчинили двері, то німці - рядові солдати - ввірвалися в будинок і стали виганяти нас на вулицю, не даючи навіть одягтися, і нам довелося вибігти на вулицю хто в чому був. Деякі з дітей галасували, тоді німці били їх прикладами, ціпками, хльостали батогами. Я була побита так, що все тіло і голова були в синцях, добре дісталася і моєї чотирирічної дитини".

(З показань свідка Марії Петрівни Лазарєвої від 10.X.1943 р.)

"Розстріл чинився одним німецьким солдатом з пістолета. Спочатку розстрілювали перед матір'ю її дітей, у віці 10-12 років, а потім виривали в матерів грудних дітей і живими кидали їх у яму. Лише після цього розстрілювали матерів.

Я сама бачила, як у яму кинули живу хвору бабусю Леонович, що не могла сама рухатися і її несли на руках дочки, загорнувши в ковдру.

Чотирнадцятилітня дочка колгоспника Давида Арсентьєва - Шура - кинулася в яму сама, її мати Катерина Арсентьєва стояла в ямі з дворічною дочкою на руках. Німець розстріляв Катерину з пістолета, а дитина з рук розстріляної матері впала в яму живою.

Німець вирвав з рук ромки Ульяні Борової немовля і живим кинув його в яму".

Ратся Євграфівна Лазарєва, 1932 року народження, яка виповзла з ями.

(З показань свідка Лідії Микитівни Крилової від 10.X.1943 р.)

"Коли підігнали до ями, то всіх дітей кидали живими в яму, за дитими кидалися самі й деякі матері, інших розстріляли і кинули зверху на живих дітей і жінок.

Закопати розстріляних змусили чоловіки-ромів, що рили яму. Після того як зарили жінок і дітей, німецький офіцер наказав тим же чоловікам, що закопували, поруч рити ще одну яму. Після того як вирили яму, німець роздягнув тих чоловіків, розстріляв їх і поскидував у яму".

(З показань свідка Надії Петрівни Леонович від 10.X.1943 р.)

"У сараї, де роздягали засуджених до розстрілу, стояв стіл із закусками і випивкою, під час розстрілу німецькі офіцери по черзі підходили до столу, випивали і закушували".

(З показань свідка Івана Івановича Сфімова від 11.X.1943 р.)

Начальник опервідділу УНКВС Смоленської області майор держбезпеки Сичов, 21 жовтня 1943 року

... Марічка стрімголов забігла до садиби Ласиців і аж заклякла на порозі, насилу відсапууючись від несамовито-шаленого бігу вулицями рідного села Чмирівка. Та ніколи віддихуватися...

- Т-т-кайте скоріше! Мерщій! Німці на циган облаву роблять! Та було вже пізно. В хату зайшли поліцаї.

- Ну-бо, вдягайтеся, сволото, хутчія на подвір'я!

вернути... Господи, я часто згадую Оксаночку, з котрою гралася у ліжмурки. Я гадав, їй пощастило врятуватися від наглої загибелі. Оце, можливо, вона... своїми рученятами оту земельку ворущила - назовні волила пробратися...

- Звідки, кажеш, приїхали у Чмирівку цигани? - Вибач, хлопче, не дуже пам'ятаю. Скільки мені тоді сповнилося... Пам'ятаю, ромі їздили таборами, заїжджали з

ВІДНЕСЕНІ ВІТРОМ РОЗЧГІДЕ БАЛВАЛЯСЯ

На майдані було вже чимало інших ромів - їх сигнали з різних сіл... І - сила-силенна фашистів! Зі своїми автоматами - не втечеш. "Куди поженуть?" - кралялі всіх несамовито-шалені думки, чорною хмарою оповивали сотні нещасних ромських голівоньок...

"До лісу?" - це страхотливі підозри намагався гнати подалі від розбурханої свідомості кожен з браців непроханих володарів затурканого села Чмирівка.

Десять неповних роцків було малому Василеві, коли несвідомий (де оті знання у глухому селі діставати?) дитячим еством проваджав чималеньку циганську юрбу, гнану суворим вітром нацистської навали. А за якусь годину з похмурого Чорного лісу почувлася стрілянина. Поодинокі, як собачий гавкіт, автоматні черги постійно чередувалися - перекукувалися зі злим кулеметним "асорті смерті"...

- Ми потім з товаришем-однопітком Степаном п'яного вечора потай від дорослих пробралася до узбіччя лісової галівнини, - нервово запалуючи чергову "Ватру" і потроху вгамовуючи треміння правої руки, згадує дід Василь. - І так я там побачив... Досі, коли згадую, шкіра, як на отому лісовому вовкулаці стовичить... Земля під нашими ногами ворущилася... і на очах, у розбурханого страшними споминами старого, рясно виступили сльози, - моторошний стогін навколо...

- Ох, - обхоплює дід Василь сиву голівоньку, - нам, малим дурням, тоді дорослих б поклакати - можливо, кого поталанило б живим відкопати. Та... налякалися... Злякані, як малі кошенята старим вовководом, що то якісь зловіть відьми, чи інша пошесть страхотлива... чатує на нас. От і виходить, - намацуючи у спорожнілій пащі ледь не останню цигарку, з невимовним сумом гірко підсумовує дід, - що на нашому зі Степаном сумнінні не одна смерть безневинних ромів. Якби можна було час назад по-

Смілої, Яничів, Чигиринського району, Яничі поруч з Чмирівкою. Таборами ромів до війни і після неї - скрізь стояли...

Дід Василь Нечипоренко "стрельнув" у мене другу цигарку (власні давно скінчилися) і сумно закінчив свої далеко не ностальгічні споминами.

- Після подій у тому лісі, напевно, спрацював якийсь невідомий циганський "телефон", своєрідне табу виникло - по війні їх у нас, в селі, більше не бачили... Це вже потім, у 60-ті, коли Хрущов до влади у Кремлі прийшов, - почали з'являтися. Але вони ніколи про загиблих у лісі не згадували - мабуть, були родом звсім з іншої місцевості.

...Стоїть і досі мовчазною стіною Чорний ліс не лише у Чмирівці, Яничях, що на Черкащині, а й на Кіровоградщині, зокрема, Гусарський ліс, що у Новоукраїнському районі, де також німці розстрілювали наших ромів.

Раніше, подекуди, приїздили численні ромські табори до місця (могили), потім приходили лише поодинокі родичи... Зараз, кажуть, вже немає кому провідувати, оплакувати десятки, сотні загиблих насильницькою смертю ромських родин. Залишається лише пам'ятати.

Щире спасибі та низький уклін сльозному голові села Яничів, директору та всім вчителям Яничівської середньої загальноосвітньої школи за те, що не забувають разом з учнями під час уроків історії провідувати могилу в лісі, в якій покійся прах ромського народу, розстріляного німцями...

А скільки ще таких білих плям на терені однієї лише України, які разом складають трагічний візерунок непоправного лиха в історії ромського народу. Ім'я якому - Голокост...

Леонід Савицький,
власний кореспондент,
Черкаська -
Кіровоградська області

Присілок Ковбасово, на околицях якого облюбували собі місце кілька ромських таборів, ніби підперезані горами. У мальовничій місцевості розташована ЗОШ I-III ступенів. І хоч сьогодні не буди довколишність і не лунає дзвоник (й не кличе за парти гомінливий дівчур), але тут не панує тиша - для дітей працює оздоровчий табір. І розмову з Магдаліною Михайлівною Семак, директором, істориком за фахом, починаємо з вражень про шкільне літо.

- На базі нашої школи діє, як уже знаєте, оздоровчий табір. У першій зміні набиралися сил на майбутній навчальний рік 111 дітей. У другій - 80, - розповідає Магдаліна Михайлівна. - Вас цікавить, як відпочивають ромські діти? Разом із усіма. Особливо було цікаво там, де юній майстер Микола Гого. Він добрий майстер переповідає веселі та смішні історії. Моторний хлопчик. А загалом чи не всі учні-ромі, які навчаються у різних класах нашої школи, ростуть уже за партами добрими організаторами - з часом із них вийдуть і добрі музиканти, й активісти художньої самодіяльності, й бригадири, які поведуть молодь на сезон у сусідні області...

- Два роки тому вперше шкільний дзвоник пролунав для першокласників ромів, для яких відкрито окремий клас.

- Чим було викликано відкриття окремого класу?

Директор Білківської ЗОШ I-III ступенів

Магдаліна Михайлівна Семак:

"ЧОМУ РОМСЬКА ДИТИНА НЕ ПРОДОВЖУЄ НАВЧАННЯ?"

"СОСТАР РОМАНЕ ЧАВОРА МАЙ ДУРЕДЕР НА СІКЛЬОН?"

- Педагогі не перший рік задумувалися над тим, що і як зробити, аби діти з ромських сімей систематично відвідували школу. Сімнадцять років тому вона була зведена у гриському присілку (в селі Білки, до якого він належить, мається десятирічка - відома своїми випускниками далеко за межами області).

Школа - двоповерхова із водняним опаленням, найбільшим у районі спортзалом. До того ж громадська місія "Допомога Східній Європі" побудувала дві душеві кімнати. 34 педагогів, поруч із українськими, навчають і ромських дітей. Усіх учнів - 271.

У Ковбасівській школі (так усі звуть навчальний заклад) здобувають знання і діти з трьох ромських таборів - по вулиці Підгірній, по вулиці Олександра Пушкіна і по вулиці Арміїській (це досить віддалений присілок). З двох перших діти відвідують школу відкрито впроваджені загальна шкільна повинність.

Отже, наважилися на експеримент: організували окремий клас, аби в ньому навчалися діти, які з тих чи інших причин не встигають: батьки-ромі самі просили. Серед них і ті, котрі трудяться у комунальному господарстві, - прибирають територію. Вести новий клас (у школі навчалось 47 дітей ромської народності) було доручено педагогу з понад десятилітнім стажем - Ользі Семенівні Балог.

Діти з перших днів полюбили свою учительку. За рахунком тут - 8 учнів. А ще 8 із тих класів, які не засвоїли програму.

- Магдаліно Михайлівно, а що сьогодні можете сказати про експеримент і ваших учнів-ромів?

- Лише обнадійливе: діти вже порівняно задовільно пишуть, читають, ростуть допитливими, охо-

ДО СЕРПНЕВИХ НАРАД

че беруть участь у різних поза-шкільних заходах - тематичних вечорах, календарних святах весни, літа, осені, інших. Серед них немало було в Новоріччя та Різдвяні дні колядників, учасників вертепних дійств...

На мій погляд, експеримент (якщо про працю педагога можна так сказати), необхідно продовжувати. Нехай по зернятках, а все ж - набуватиметься досвід...

Про директора школи говорили колеги:

- 34 роки педстажу і одвічний потяг до експериментів, новаторства (Магдаліна Михайлівна закінчила історичний факультет Ужгородського державного університету, зростала у селі, де поруч із українцями проживало ромське населення), - все це їй допомагає. Пригадуємо, як свого часу звернула увагу на дівчинку, котра намалювала цікаву стіну газету - Таню Коломійць. Маючи абсолютну схильність до математики, дівчина могла претендувати на вступ до будь-якого із вузів - одначе батьки виїхали (за два місяці до закінчення навчання) на працю в Кировоградську область. І все ж знайшла роботу в дитсадку. Магдаліна Михайлівна тримає зв'язок із учнями, які були її ви-

хованцями. Підказує, допомагає. Закінчували школу Іван, Василь Романи, Марина Митрович (дівчина успішно склала іспити за дев'ятий клас і продовжує навчатися), інші. Надя, Володя Гого, Олена Славіта та інші не могли з різних причин далі вчитися й здобувати професію. Та отримали знання з арифметики, мови, історії. Все згодиться у житті. За них спокійні...

- Магдаліно Михайлівно, а все ж ромська молодь, а я б сказала з багатьма юнаками та дівчатами, побувавши у всіх трьох таборах, розуміє, що освіта є провідним фактором їхньої інтеграції у суспільство.

- Це правда. Є потяг до навчання рідної мови. Тому й створюються недільні школи, де вивчають мову і традиції, ромську культуру. Якщо заговорили про близькі конференції педагогів, то варто б порушити на них і питання необхідності перебудови навчального процесу (програм) із різних курсів, предметів тощо. Йдеться про школи, де навчаються зокрема ромі.

Обов'язкове введення у програми старших класів (у т.ч. ромських загальноосвітніх та недільних шкіл) історії ромів від найдавніших часів і до сучасності, факультативне навчання з традиційних ремесел...

А також організувати семінари для педагогів недільних та загальноосвітніх шкіл, у яких навчаються ромські діти.

- Магдаліно Михайлівно, скажіть, поклавши руку на серце, чи задоволені ви тим, як навчаються діти ромів?

- Уже з перших днів організації окремого першого класу я знала (і не лише зі слів педагога, а й особистого знайомства з дітьми), що Алла Бумбі, Юрій, Юлія і Світлана Левенцови (Юлія і Світлана - близнята), Рима Ковач, Дана Бумбі - всі хочуть братися за навчання. Однак, їм не все вдається. Потрібно зважити на те, що ромі - діти природи. А отже, не всидити їм за звичною партою... І викладання того чи іншого предмету - засвоюється і - ні... Треба зважати на такі нюанси.

- Ви, переконалася, підтримуєте педагога, котра взялася вести клас із дітьми, які трудні (порівняно з українськими) засвоюють навчальний матеріал.

- Звичайно. Треба відповідні програми, навчальні посібники для допомоги вчителю.

Переконана: ромська дитина дуже часто не продовжує навчання не тому, що не хоче, а тому що не має відповідних знань, які закладаються у початкових класах, бо вчилися у поганій школі. Таким дітям треба додаткову увагу. До того ж і батьки через відсутність освіти не можуть нічим допомогти.

Лише колектив педагогів-однодумців здатний забезпечити навчання і виховання ромських дітей. На мій погляд, треба дати їм у школі основу - навчити читати, писати, думати, адаптувати дітей, молодь у суспільство.

Юлія Зейкан, присілок Ковбасово села Білки на Закарпатті

ЙОГО АРТИСТИЧНА КАР'ЄРА ЛЕСКИ АРТИСТИЧНА КАР'ЄРА

Про унікальну людину, якою по праву може гордитися ромський народ наша сьогоднішня розповідь. У далекому 1931 році в с. Манжелія, що на Полтавщині, в ромській сім'ї Лавріна Каліщенко народився хлопчик на ім'я Іван. Життя цієї родини нічим не відрізнялося від інших ромських сімей, які вже тоді прийняли осялий спосіб життя. Так склалося, що багато ромів, які мали якийсь ремесло, це, як правило, ковальство, бондарство, конярство, зоставалися в селах, де колись коштували. Ось ця родина одна з таких сімей.

Зростає Іванко в селі. В десятирічному віці пізнав лихоліття війни. Багато розповідав Іван Лаврентійович про ті страшні роки, які довелося пережити їхній та ще двом родинам, що жили в їхньому селі. Пригадував, як часто доводилося покидати свої оселі та переховуватися в інших селах, бо до їхнього села навідувалося німецьке начальство. Люди в ті часи, говорить він, були набагато добрими, вони, ризикуючи бути розстріляними або спаленими, переховували ромів. Навіть одного разу якийсь поліцейський

вратував, не видавши німцям. Згодом закінчив десятирічку й відразу призвали армію.

На моє запитання: "Коли ви почали співати?" Отримав відповідь: "Завжди", тобто серед ромів немає, мабуть, жодної людини, яка б не співала, яку б Господь обділив музичним слухом.

Служити Вані довелося в далекому Азербайджані, в столиці Баку, в військах ПВО. Якоюсь під час відпочинку хтось із офіцерів почув, як він чудово грав на гітарі та співав ромську пісню. Його відразу запросили в Ансамбль пісні та танцю Бакінського округу ПВО. Там керівник ансамблю розпізнав у ньому талановитого співака і відрекомендував у консерваторію на заочне відділення з класу вокалу. Каліщенко Іван успішно склав іспити до цього престижного вузу, в якому навчалося чимало видатних співаків та музикантів. Без відриву від служби, він навчався в консерваторії і продовжував співати в ансамблі. Коли закінчилася строкова служба, зостався в Баку, щоб закінчити навчання. Закінчивши консерваторію, отримав військово-ве звання лейтенанта та запро-

шення вже працювати в вищезгаданому ансамблі солістом. Працювати солістом у такому великому, престижному колективі - вже успіх. Під час роботи в ансамблі зарекомендував себе порядною, доброзичливою людиною, за що був призначений замполітом ансамблю, а своїм неперевершеним талантом співака досяг звання заслуженого артиста Азербайджану.

Пропрацювавши близько тридцяти років у ансамблі, він з неабияким гумором зауважував, що навіть в армії зоставався все ж таки істинним ромом, бо доводилося не раз "кочувати" з своїм колективом по країні та навіть далеко за її межі. Його як соліста з шаленим успіхом зустрічали в усіх колишніх республіках СРСР, в Ірані, в Гвінеї Бесалу, Лівії та в Алжирі.

В 1982 році підполковник у відставці Іван Лаврентійович Каліщенко закінчив свою артистичну кар'єру та повернувся на батьківщину в місто Кременчук. Тут був запрошений на посаду художнього керівника Будинку офіцерів, де пропрацював до 1997 року.

Зараз Іван Лаврентійович - пенсіонер, та, на жаль, зі звичайною пенсією, бо наша держава не визнає його звання заслуженого артиста.

Про цю висококультурну, інтелектуальну та просто порядну людину можна було б багато ще розповісти, та я хотів би розказати ще про одну з його рис, таку як скромність.

У нашому місті є ромський ресторан, в якому працює колектив - лауреати Міжнародних фестивалів, гурт "Амаро Девес".

Якоюсь у цей ресторан завітала родина Івана Лаврентійовича, щоб відзначити день народження його молодшого брата Ми-

коли Лаврентійовича, який, до речі, теж співак і співає у народному хорі. Як правило, в нашому ресторані завжди панує така собі доброзичлива атмосфера, в цьому, звісно, велика заслуга нашого ансамблю. Тут звучали старовинні ромські романси, запальні ромські пісні, під які навіть "глухі" намагаються танцювати, українські пісні, звучали поздоровлення на честь ювіляра, тобто атмосфера, в якій міг би заспівати заслужений артист, але він відмовився, мовляв, він не підготовлений та й давно вже співав на сцені. Як ми його всі не просили, але безрезультатно. В цій відмові проявилось його істинно висока організованість та скромність.

Наша громадська організація - товариство ромської культури "Амаро Девес" створило дитячу школу творчості. Ми запропонували Івану Лаврентійовичу очолити цю школу, і він з задоволенням прийняв нашу пропозицію, а ще пообіцяв підготувати кілька номерів у концерті, який ми плануємо провести в Міжнародний день ромів 8 квітня наступного року.

Ось так люди живуть серед нас. Олександр Міщчерас, м. Кременчук

ОДЕСА - "у самого синього моря"

Круглий стіл

ДОЛАЮЧИ СТЕРЕОТИПИ, РУХАТИСЯ ВПЕРЕД ПГАГЕРДО СТЕРЕОТИПО, АЙ МІШКІСАРАС АМЕ АНГЛАЛ

Наприкінці червня ц.р. в Одесі відбувся круглий стіл представників ромських громад України та Ради Європи щодо виконання Україною Рекомендацій Ради Європи Комітету Міністрів з приводу правового становища ромів, Рамкової конвенції з питань захисту національних меншин та освіти ромських дітей. Організував і провів захід ромський жіночий благодійний фонд "Чірклі", керований відомою не тільки в Україні, а в багатьох країнах ближнього і дальнього зарубіжжя ромкою Юлією Дмитрівною Кондур. Головним лейтмотивом круглого столу було звернення уваги уряду України і визначення стратегічних напрямів щодо поліпшення ситуації стосовно ромів. Пропонуємо читачам нотатки з цієї конференції.

Мерья Лахтінен - представник Ради Європи департаменту захисту прав людини.

У 1995 році Кабінет Міністрів запровадив роботу спеціальної групи з захисту прав ромів. Вона підготувала політичні пропозиції стосовно поліпшення ситуації ромів - Рекомендацію № R (2000) 4 "Про освіту ромських/циганських дітей в Європі", Рекомендацію REC (2001) 17 "Про поліпшення економічної ситуації і працевлаштування ромів (циган і кочівників) в Європі", Рекомендацію 1557 (2002) 1 "Про правове становище ромів в Європі".

Один з фундаментальних принципів Ради Європи є забезпечення участі громад через ромських представників і ромські асоціації. Крім того, що працює "Відділ ромів", існує також Європейська комісія проти расизму і нетолерантності, яка вивчає випадки дискримінації стосовно ромів і подає їх у своїх звітах.

Створюється Європейський Форум щодо ромів (кочівників), який буде незалежним консультативним органом, що матиме особливі відносини з Радою Європи, яка надаватиме рекомендації по створенню європейських органів на національному і місцевому рівнях з захисту прав ромів (кочівників).

Елізавета Тегерстедт-Тягтея - експерт Консультативної Ради у Раді Європи. Юрист, дипломат. Активно займається питаннями правозахисту ромів. Брала участь у роботі численних ромських організацій. Остання посада - експерт з прав ромів при ООН.

"Складна соціально-економічна ситуація призводить до того, що багато ромів живуть у дуже скрутних умовах, відчувають дискримінацію у доступі до освіти, житла, отримання роботи.

Особливо турбує ситуація щодо ромських дітей. Я маю інформацію що тільки 10-15% дітей відвідують дитячі садочки, 60% закінчують початкову школу, а 30% отримують неповну середню освіту. Багато з них відвідують сегреговані ромські класи в загальноосвітніх школах або ходять до окремих "бідних" ромських шкіл.

Український уряд говорить

Мерья Лахтінен

Елізавета Тегерстедт-Тягтея

Людмила Донець

про численні інститути, які працюють з національними меншинами, проте вони приділяють набагато менше уваги, ніж у інших країнах.

Про дії уряду ми можемо прослідкувати за державною програмою "Соціально-духовне відродження ромів на період до 2006 року", підписана у вересні 2003 року. Цю програму ми вивчаємо, і вона проходить міжнародну оцінку. Вважаємо, що ромські організації повинні більш широко залучатися у розробці подібних державних документів.

Державні органи повинні сприяти розвитку ромської культури, мови. Прикро, але органи влади виконують більш споглядальну, пасивну роль, особливо на ринку праці. На жаль, немає позитивних змін: рівень зарплат найменше знизився у ромських сім'ях. Хоча і говориться що економіка змінюється на краще, проте це суттєво не впливає на соціальне становище ромів.

Людмила Донець - заступник начальника Управління державного комітету у справах національностей та міграції.

Підготовлена і опублікована державна програма "Соціально-духовного відродження ромів на період до 2006 року". Програма казала, але треба було б вишукати кошти для її реалізації. Кабінетом Міністрів вона визначена як програма і виконуватися повинна за рахунок тих коштів, тих відомств, за якими закріплена.

У 2003 році було виділено 32 тис. 677 грн. для проведення круглого столу, зокрема для організації Конгресу Ромів України "Культура ромів: історія і сучасність", виділено певну суму для театру "Романс" на проведення на сцені Палацу "Україна" вечора, присвяченого 10-річчю існування театру та 50-річчю з дня народження його керівника Ігоря Крикунова на святі "Амала". Цього року ми виділили 10,800 гривень для поїздки цього театру в Польщу у рамках проведення Року Польщі в Україні на театральний фестиваль.

31067 громадських організацій лише 34 мають всеукраїнський статус, в тому числі і організація,

Алла Санченко

Земфіра Кондур

яку очолює П.Григорченко. До того ж він представлятиме Україну у Раді Європи як експерт з ромів і сині. Конгрес Ромів України входить до Ради національних меншин, яка працює при Адміністрації Президента, очолювана депутатом від Закарпатської області Іштваном Гайдошем. Держкомнацем підготовлено і нову редакцію Закону України "Про концепцію державної етнополітичної політики", який зареєстрований у Верховній Раді 18.06.2004 року.

Ще у травні 2003 року Верховною Радою України була ратифікована Європейська Хартія мов національних меншин, з якої, у переліку мов на які поширюється дія закону, були вилучені 4 мови - ромська, вірменська, каймська і мова кримчаків. Зараз ми ініціювали внесення змін до цього Закону. Ми робимо все, аби на ромську мову розповсюджувалося право Європейської Хартії мов національних меншин, оскільки вони стосуються багатьох боків життя - адміністративного, судового, освітнього.

Алла Санченко - завсектором інтеграції законодавства України до європейської правової системи відділу проблеми міжнародної інтеграції та порівняльного правознавства Інституту законодавства ВР України.

"Сьогодні працюємо над кількома законопроектами. Перший "Про захист національних меншин в Україні", який є рамковим документом і більш відповідає новим соціальним умовам. Звернувшись у Раді Європи за експертною оцінкою і допомогою. Працюємо і над проектом "Основні засади державної міграційної політики України", підготовлений проект закону "Про відновлення прав осіб депортованих за національною ознакою".

Наближаються президентські вибори, а згодом обрання депутатів у Верховну Раду. Сьогодні міністри є політичними фігурами. Яка буде кадрова політика буде залежати від уряду, створеного на політичній основі. Верховна Рада не відриває від народу, в тому числі й від ромів. Тому ромам необхідно мати своїх представників у вищому законодавчому органі. Це можна здійснити або через створення своєї політичної партії, або через представництво Асоціації національно-культурних об-

на від народу, в тому числі й від ромів. Тому ромам необхідно мати своїх представників у вищому законодавчому органі. Це можна здійснити або через створення своєї політичної партії, або через представництво Асоціації національно-культурних об-

на від народу, в тому числі й від ромів. Тому ромам необхідно мати своїх представників у вищому законодавчому органі. Це можна здійснити або через створення своєї політичної партії, або через представництво Асоціації національно-культурних об-

на від народу, в тому числі й від ромів. Тому ромам необхідно мати своїх представників у вищому законодавчому органі. Це можна здійснити або через створення своєї політичної партії, або через представництво Асоціації національно-культурних об-

"єднань України, або через представництва інших партій."

Земфіра Кондур - ромський жіночий благодійний фонд "Чірклі".

"Найбільш актуальним для ромів є питання освіти. Не секрет, що значна частина ромів не можуть реалізувати себе через відсутність якісного навчання. Подолати відставання освітнього рівня можна через подолання певних стереотипів. На її бачення це можна здійснити проведенням моніторингу доступу до отримання якісної освіти, створенням робочої групи з вироблення стратегії ромської освіти, а також відкрити ромські освітні центри, де будуть працювати класи дошкільної підготовки учнів; готувати підручники "Історія ромів" та "Ромська мова" за участі ромських лідерів та спеціалістів; сприяти відкриттю кафедр ромології при вищих навчальних закладах."

Серед учасників круглого столу була розповсюджена Програма стратегії розвитку ромських громад в Україні, що була підготовлена стажеркою Ради Європи Ліною Кондур, яка охоплює 8 великих розділів: побудова громадянського суспільства, права людини, соціально-економічний розвиток, освіта, охорона здоров'я, менеджмент неурядових організацій, культурна та національна ідентифікація, план боротьби з бідністю. Отже, роми намагаються не тільки співпрацювати з органами влади, а й самі розробляють стратегічні напрями діяльності, в яких будуть вирішувати свої найбільш болючі проблеми.

Євгенія Навроцька, Ужгород-Одеса-Ужгород

НЕДІЛЬНІ ШКОЛИ НА ЧАСІ

КУРКЕСКІ ШКОЛА АНДЕ КАДИ ВРАМА

На сьогодні в Одеській області проживає близько 5 тис. ромів. Наше завдання - допомога ромам щодо правового напрямку, культурного виховання, освіти.

Чи можна говорити про теорію відносності Ейнштейна з першокласником? Звичайно, ні. Він багатьох фізичних термінів просто не зрозуміє. Спочатку йому потрібно дати відповідну підготовку, пояснити деякі поняття з фізики, а потім уже заводити розмову про теорію відносності. Так і рому. Не маючи початкової освіти, не вмючи жити за законами того політичного і соціального життя тієї держави на території якої вони на сьогодні проживають, роми виявляються в становищі "хлогчиків для биття". Щоб таких ситуацій не допускати, необхідно якомога скоріше інтегрувати ромів у дане суспільство. А це досягається шляхом підвищення загальної культури (культури спілкування і поведінки, культури праці, культури релігії) і, як наслідок - підвищення матеріального добробуту, загального рівня життя. До цього веде дорога через освіту. Серед опитаних ромів, що проживають у населених пунктах області, більшість вис-

ловилися за недільні ромські школи. За одностайною думкою опитаних, ромські недільні школи прилучали б дітей і дорослих до вивчення національної мови, історії, культури, сприяли б підвищенню їхньої релігійності, загальноосвітніх норм поведінки і моралі.

Виходячи з цього, 4 квітня 2004 року, товариством "Романі Збора" була відкрита ромська недільна школа "Світлий шлях" при Свято-Ільїнському чоловічому монастирі м. Одеси.

Кількість дітей, що відвідують нашу школу, далека від бажаного, але ми сподіваємося, що "процес пішов" і згодом усе налагодиться.

Жужуна Дудичава, голова товариства "Романі Збора"

На світлинах: Отець Андрій з учнями на заняттях.

ЗАБУТА ТРАГЕДІЯ

ЗАБІСТЕРДІ ТРАГЕДІЯ

Долга ромів у роки Другої світової війни - одна з забутих трагедій тої епохи. Поряд з євреями, ромів стали одними з перших жертв політичної геноциду, що проводилася в власній країні й в окупованій Молдавії режимом Іона Антонеску.

З метою пропагандистського "обгрунтування" винищення ромів, діючи прогітлерівського уряду Румунії використовували найрізноманітніші приводи. Вже у вересні 1941 р., у розпал знищення євреїв, урядом було запропоновано депортувати ромів, виділяючи з "санітарних" розумів. "Одна з причин розповсюдження сипного тифу в нас у країні, - стверджував генерал Попеску, - це кошові роми, що своїм способом життя і повною відсутністю гігієни, перебувають в постійній небезпеці зараження". Міністр внутрішніх справ генерал Попеску думав, що "ромів варто взяти під варту і направити на примусові роботи". У травні 1942 р. державний секретар Овідіу Вледеску схвалив ідею щодо використання примусової праці ромів на виробничих цегли, що допускало ув'язнення у концтабір.

До практичного вирішення ромського "питання" окупанти приступили влітку 1942 року, коли вермахт наступав на Сталінград, і в Бухаресті вирішили, що війна практично виграна. У червні диктатор І. Антонеску санкціонував пропозицію Міністерства юстиції про виселення ромів з міст і їхню ізоляцію в таборах примусової праці "через численні випадки крадіжок", нібито вчинених ними. Організацію депортації диктатор поклав на префектів повітів.

Однак виявлення ромів з маси населення представляло чимало

труднощів. У Румунії, та й у Молдавії, десятки тисяч ромів, пам'ятаючи про своє походження, іменували себе румунами. Тому спочатку передбачалося виселити з Румунії, Бессарабії і Північної Буковини тільки кочових, тобто тих, хто проживав у таборах, ромів. У серпні 1942 р. почалася їхня депортація в так звану Трансїстрію, територію між Південним Бугом і Дністром, передану Гітлером під правління режимом Антонеску. Хоча тоді ж з'ясувалося, що в Бессарабії кочових ромів майже немає, втім уже у вересні 1942 р. з області було депортовано в Прибужжя 2530 ромів. Північно-румунська влада виявила в області ще кілька тисяч ромів. До початку 1943 року число молдавських ромів, висланих у концтабори Трансїстрії, досягло 8649 осіб.

У табори були вислані, за зведеннями генерального штабу румунської армії, навіть родини ромів, що були на фронті.

Становище ромів у таборах було жорстоким. Люди перебували в умовах скученості, голоду й антисанітарії. 1 серпня 1943 р. окупаційний уряд - Кабінет з керіванню Бессарабією, Буковиною і Трансїстрією (КББТ), - повідомив диктатора, "що евакуйовані в Трансїстрію роми являють собою жалюгідну картину щодо забезпечення одягом тисячі чоловіків, жінок і дітей зовсім роздягнені". Згідно з даними губернаторства Трансїстрії, таких, зовсім роздягнених

і неувзутих ромів було: 5856 чоловіків, 7266 жінок і 10161 дитина. Страштя масових розстрілів, картини загибелі жінок, старих і дітей залишилися "за кадром" службових документів.

На початку 1944 р., у зв'язку з наближенням фронту до Румунії, режим Антонеску, намагаючись замести сліди своїх злочинів, скасував концтабір, де утримувалися ромів, і дозволив тим, хто вижив повернутися додому. Однак таких залишалося зовсім небагато. Загинули близько 90% усіх ромів Молдавії, ув'язнених у концтабори. Головною причиною загибелі ув'язнених були голод і хвороби. У матеріалах процесу в справі 38 румунських військових злочинців, що відбувся в Бухаресті в травні 1945 р., було відзначено, що тільки в таборах Голти загинули 8-10 тисяч ромів.

Нелюдська політика фашистського уряду Румунії стосовно ромів представляла собою одну з трагічних сторінок Другої світової війни. Виселення у концентраційні табори, жорстоке ставлення, нелюдські умови голоду й антисанітарії стали причиною масової загибелі ромів. Непорядну шкуру було завдано ромській культурі, осередком якої був табір. Після війни на території, яка зазнала фашистської окупації, практично не залишилися кочових ромів. Ця сторінка історії Молдавії дотепер залишається однією з найменш вивчених.

Ігор Шорніков,
студент історичного факультету
Придністровського університету

2 серпня ми відзначаємо День ромського Голокосту, оскільки вирішили поцікавитися, як живеться тим, хто пережив муки цього важкого періоду. На жаль, багато хто з наших громадян взагалі вважає, що ромів просто відчужили у важкий час воєнного лихоліття, що ніби їм і зараз добре живеться. Ми зробили детальний аналіз доходів пенсіонерів ромської громади добре відомого міста (за подіями виборів місце-

нути, слідкувати за порядком в сім'ї - все це лягало на жіночі плечі. То яку ж мають зараз пенсію наші матері? Троє з них взагалі не отримують ніякої пенсії, оскільки неграмотні, не володіють українською мовою, тільки угорською, і не знали, що можна отримувати взагалі якусь допомогу від держави, а тому не зверталися за оформленням документів. Як і раніше, допомагають у вихованні тепер уже онуків і

ЯК ТОБІ ЖИВЕТЬСЯ, ПЕНСІОНЕРЕ? САР ДЖІВЕС, ПЕНСІОНЕРО?

вого голови у квітні ц.р.) Мукачева. Отже, вам судити.

На обліку у товаристві "Невіне", яке піклується ромами-пенсіонерами міста, 175 осіб. Багато з них чесно відпрацювали на підприємствах міста. П'ятеро з 71 пенсіонера, які отримують трудові пенсії, мають посвідчення "Ветеран праці", тобто відпрацювали на одному місці понад двадцять років. Максимальна пенсія їх складає 169 грн. 18 коп. Лише 42 роми мають трудові пенсії до 150 гривень. Ось так була державою оцінена робота, і таку мізерну пенсію вони мають на старість. Після всіх виплат за комунальні послуги, більшість не мають ніяких коштів ні на ліки, ні на харчі. Ще 27 пенсіонерів мають пенсію від 90 до 105 гривень. Інші, а це в основному жінки, мають соціальну пенсію або пенсію за віком.

Відомо, що ромські сім'ї - багатодітні. Оскільки тільки 1,3% ромських дітей відвідують дошкільні заклади, то основна кількість малечі виховувалася мамами вдома. Жінки не могли виходити на роботу, оскільки доводилося доглядати чималі родини. За нашими підрахунками, в таких сім'ях виховувалося від 5 до 9 дітей. Звісно, нагодувати, одя-

правників. Семеро осіб (з яких четверо жінок) отримують соціальні пенсії від 14 гривень до 25 грн. 30 коп. До 45 гривень мають п'ятеро осіб.

Найбільш болюче питання - пенсії за інвалідності. Таких серед ромів Мукачева нараховується тринадцять осіб. Іх пенсії, незважаючи на поважний вік (всі ті, кого ми брали до уваги були до 09.05.45 року народження), така: двоє мають 33 грн, один - 37 грн. 60 коп., двоє - 92 грн. 29 коп., четверо - 61 грн., ще четверо - 132 грн.

У інших ромів-пенсіонерів пенсії на прожиття становить від 30 до 100 гривень. Треба зазначити, але серед ромів є і один, що отримують пенсію 189 гривень, а пенсію понад 170 гривень отримують 10 осіб.

Таким чином, підсумовуючи, можемо зробити такий висновок. Це, незважаючи на існуючі стереотипи, що роми це ті, які ніколи і ніде не працюють, а ведуть паразитичний спосіб життя - не вірні. Більшість з них таки працювали і отримують зараз трудові пенсії. Водночас значна частина пенсіонерів отримують дуже мізерні соціальні виплати, а це, в першу чергу, жінки, які виховували дітей.

Ева Сюрет

ЧИ ЗАВЖДИ МОЖНА ВІРИТИ НАДРУКОВАНОМУ?

ЧИ ШАЙ ПАТЯС КОДОЛЕСКЕ, СО СКІРИН?

РЕПЛИКА

НА ЦЫГАНСКОМ ЗОЛОТЕ СО СВИНЦОМ ПОГОРЕЛИ ТРИ КИЕВСЬКИХ ЛОМБАРДА І РЫНОЧНЫЕ ТОВАРИШІ

ФАКТ

В ОДИН ЗАВ'ЯЗКА ІЗ ОДИННИХ МОНИТОРИНГІВ СІМ'ЯНИНІ В ПОМ'ЯТІ

ПОК ВАЖКО ЗОЛОТИМ

Сторінка 1: 100 коп. Сторінка 2: 100 коп. Сторінка 3: 100 коп. Сторінка 4: 100 коп. Сторінка 5: 100 коп. Сторінка 6: 100 коп. Сторінка 7: 100 коп. Сторінка 8: 100 коп. Сторінка 9: 100 коп. Сторінка 10: 100 коп. Сторінка 11: 100 коп. Сторінка 12: 100 коп. Сторінка 13: 100 коп. Сторінка 14: 100 коп. Сторінка 15: 100 коп. Сторінка 16: 100 коп. Сторінка 17: 100 коп. Сторінка 18: 100 коп. Сторінка 19: 100 коп. Сторінка 20: 100 коп. Сторінка 21: 100 коп. Сторінка 22: 100 коп. Сторінка 23: 100 коп. Сторінка 24: 100 коп. Сторінка 25: 100 коп. Сторінка 26: 100 коп. Сторінка 27: 100 коп. Сторінка 28: 100 коп. Сторінка 29: 100 коп. Сторінка 30: 100 коп. Сторінка 31: 100 коп. Сторінка 32: 100 коп. Сторінка 33: 100 коп. Сторінка 34: 100 коп. Сторінка 35: 100 коп. Сторінка 36: 100 коп. Сторінка 37: 100 коп. Сторінка 38: 100 коп. Сторінка 39: 100 коп. Сторінка 40: 100 коп. Сторінка 41: 100 коп. Сторінка 42: 100 коп. Сторінка 43: 100 коп. Сторінка 44: 100 коп. Сторінка 45: 100 коп. Сторінка 46: 100 коп. Сторінка 47: 100 коп. Сторінка 48: 100 коп. Сторінка 49: 100 коп. Сторінка 50: 100 коп. Сторінка 51: 100 коп. Сторінка 52: 100 коп. Сторінка 53: 100 коп. Сторінка 54: 100 коп. Сторінка 55: 100 коп. Сторінка 56: 100 коп. Сторінка 57: 100 коп. Сторінка 58: 100 коп. Сторінка 59: 100 коп. Сторінка 60: 100 коп. Сторінка 61: 100 коп. Сторінка 62: 100 коп. Сторінка 63: 100 коп. Сторінка 64: 100 коп. Сторінка 65: 100 коп. Сторінка 66: 100 коп. Сторінка 67: 100 коп. Сторінка 68: 100 коп. Сторінка 69: 100 коп. Сторінка 70: 100 коп. Сторінка 71: 100 коп. Сторінка 72: 100 коп. Сторінка 73: 100 коп. Сторінка 74: 100 коп. Сторінка 75: 100 коп. Сторінка 76: 100 коп. Сторінка 77: 100 коп. Сторінка 78: 100 коп. Сторінка 79: 100 коп. Сторінка 80: 100 коп. Сторінка 81: 100 коп. Сторінка 82: 100 коп. Сторінка 83: 100 коп. Сторінка 84: 100 коп. Сторінка 85: 100 коп. Сторінка 86: 100 коп. Сторінка 87: 100 коп. Сторінка 88: 100 коп. Сторінка 89: 100 коп. Сторінка 90: 100 коп. Сторінка 91: 100 коп. Сторінка 92: 100 коп. Сторінка 93: 100 коп. Сторінка 94: 100 коп. Сторінка 95: 100 коп. Сторінка 96: 100 коп. Сторінка 97: 100 коп. Сторінка 98: 100 коп. Сторінка 99: 100 коп. Сторінка 100: 100 коп.

Майже одночасно у двох поважних виданнях - газета "Факти" від 25 червня і газета "Сьогодні" від 30 червня, опубліковані матеріали, які були надані Центром по зв'язках з громадськістю ДУ МВС України. В них йшлося, що у кількох київських ломбардах були отримані значні суми грошей під заставу підроблених золотих прикрас.

Проте, коли порівняти матеріали, то явно побачимо невідповідності за фактом однієї, мабуть, і тієї ж справи: вага браслетів і колць, суми, отримані під заставу, навіть етнічна приналежність.

Шкода, однак некомпетентність деяких працівників нових для нас ломбардних послуг обертається публікаціями, де обов'язково підкреслюється етнічність і ніби тільки представники ромського етносу є кримінальними елементами. Поважні нами видання, на жаль, не сприяють інтеграції ромів в українське суспільство, а навпаки роблять все, аби посилити неприязнь пересічних громадян до ромів. Авторам публікацій варто б було ознайомитися з документом, наданим Консультативним комітетом щодо виконання Рамкової конвенції з питань

захисту національних меншин, виданий у Старбурзі 1 березня 2002 року. У ньому, зокрема у пункті 94, зазначається: "Консультативний комітет визнає, що, незважаючи на поліпшення свідчення даного питання, інформація деякими періодичними виданнями, на жаль, подається таким чином, який посилює стереотипи, що асоціюються з ромами, євреями та особами, що належать до деяких інших меншин. Консультативний Комітет вважає, що протиприродна діяльність повинна бути розширена в цій сфері".

Олена Бойко

НА КНИЖКОВУ ПОЛИЧКУ

валися у лютому ц.р. у Східній Словаччині, коли роми показали приклади непокорної влади, через голод, який був наслідком зменшення виплат з безробіття та соціальної допомоги, і почали грабувати місцеві магазини, то подібна публікація є надзвичайно актуальною для ромів Словаччини. У вступній частині подаються причини виходу видання. Оскільки жидо ромів Словаччини спо-

стерігаються такі випадки порушення прав на гідне проживання, як расова сегрегація (проживання у таборах), проживання у невідповідних будинках (субстандартні - стосовно кількості осіб, умов комфорту), перенесення (проживання значної кількості на обмеженій території), погане забезпечення шляхами, електроенергією, водопостачанням, відсутність необхідної докумен-

тації на житло (існування так званого "скритого бездом'я").

У першій частині подаються теоретичні засади міжнародні документи з Європейського конвенції про права людини та адекватне життя (гідне та не-дискриміноване), подаються кон-

ретні приклади у чому саме виражається дискримінація та її прояви. А у другій частині - поради стратегії ромських товариств на гідне проживання: проведення моніторингу, збір необхідних документів, порівняння отриманих матеріалів з внутрішнім законодавством, захист прав у судах.

Вл.Інф

У ролі ромки - Софія Ротару

Завершилися зйомки нового мюзиклу "Сорочинський ярмарок" у одному з чарівних міст України, музеї під відкритим небом, місті Переяслав-Хмельницький. Режисер фільму - Семен Горюк, а селянсько-ромське вбрання змайструвала рукодільниця Анжела Лисиця. У такому вбранні бере участь у зйомках Софія Ротару. Її образ - це образ молоді ромки.

Крім Софії Михайлівни, у мюзиклі знімаються такі відомі особи, як Андрій Данилюк, дівчата "ВІА-Гри", Руслана Писанка й Анатолій Хостіков, Валерій Меладзе та інші.

Цікава сцена у фільмі, коли Ротару курить люльку, адже вона до цього часу ніколи не курила, тому це для неї було обтяжливо. Проте вихід у ромському вбранні з люлькою вийшов чудовим. Після розкурювання, Софії Михайлівні довелося два дні відпочивати. А коли настав час заспівати співацькі фінальні пісні, то до неї долучився Костянтин Меладзе (грав козака), вийшовши бажанна чашіше бути у кадрі. За участь у цих зйомках Софія отримала солідний гонорар, який звабив її навіть закурити, повідомляє "Експрес газета" за липень ц.р.

В ЛУЦЬКУ ВЧИЛИСЯ ЗАХИЩАТИСЯ...

АНДО ЛУЦЬКО СІТІЛЕ САР ТЕ НА ДАРАН...

Виступ Івана Матюшенка під час тренінгу.

У чарівній столиці Волині днями був проведений Європейським центром з Прав Циган (ERRC), спільно з Правозахисним центром Закарпатського культурно-просвітнього товариства "Романи Яг" у рамках проекту, фінансованого Європейським Союзом, тренінг для правозахисників ромських організацій.

Громадськість, політику України, здається, якось не зовсім помітили, та й самі більшість малограмотних ромів не осягнули до кінця неабияку значимість того, що відбувається зараз на теренах нашої країни в житті ромів. Вперше в своїй історії вони масово об'єднуються в громадські культурно-просвітні організації, які порушують політичні, правові, місцеві та загальнодержавні проблеми. Як сказав голова Закарпатського культурно-просвітнього товариства "Романи Яг", юрист за освітою Аладар Адам, в Україні вже створено найбільше в СНД ромських громадських організацій. Навіть величезна Росія має їх в кілька разів менше. Ці територіальні організації (громади) об'єднуються в потужне загальноукраїнське громадське ромське об'єднання. Зараз так об'єднання, яке включає в себе десятки місцевих громадських організацій в Україні, одне. Однак воно має двох авторитетних відомих лідерів - в Києві й Ужгороді. Це призводить до неформального змагання за кращу громадську роботу, що, врешті-решт, ще більше активізує ромський громадський рух в Україні.

Ромська громадськість нашої країни користується великою, перш за все, фінансовою, гуманітарною, юридичною підтримкою Євросоюзу. Одним із прикладів такої підтримки і був Всеукраїнський ромський правовий тренінг, всі витрати за який взяв на себе ЄС.

Зранку до вечора, з невеликими перервами, керівники та активісти десятків ромських громад України, в тризірковому готелі "Світязь" розглядали правову ситуацію в нашій країні і місце в ній ромів. Керівниками секції цього тренінгу були представник ЄС Іштван Феньвеші, який ознайомив присутніх з програмою проекту з юридичного захисту ромів, провів навчання з помічниками юристів,

юристами, адвокатами. Його колега Тоні Ташев з Болгарії розповів, як можна ромам ефективно захищати себе, користуючись можливостями так званого позадержавного захисту. Юристи, журналісти, керівництво ромської культурно-просвітньої організації "Романи Яг" Аладар Адам, Василь Дідичин, Євгенія Навроцька та інші провели навчання, надали чимало юридичних консультацій з практичного правозахисту ромів від різноманітного незаконного їх переслідування.

Фактів приниження честі й гідності ромів, приниження їх лише тому, що вони ромі наводилося дуже багато. Аладар Адам розповів про випадок, що стався у 1995 р. у смт.В.Березний, з жер-

твами, в ході якого міліція застосувала проти ромів зброю. Саме відтоді й розпочав роботу правозахисний центр "Романи Яг". Про подібну жахливу історію, яка трапилася на Одещині, в селищі Петрівка, розповідали представники ромських громад тієї області. Представники ромської громади Волині розповіли, як одну ромку з Ямполья, матір трьох дітей, яка більшу частину свого життя відпрацювала на місцевому консервному заводі, безпідставно затримала міліція і у райвідділі жорстоко били, примушували взяти на себе вбивство своєї свекрухи, яке вона не вчиняла, не допускали до неї адвоката і рідних цілу добу. Незаконно утримували під вартою її малих дітей. Після того як цю см'ю врешті вимушені були випустити на волю - жінка звернулася до судово-медичної експертизи, яка і зафіксувала на тілі ромки чимало ран. Однак правоохоронні органи цинічно відмовилися порушувати кримінальну справу проти міліціонерів-садистів. Не зреагували зовсім і на заяві матері про побиття міліцією її дітей.

Подібних прикладів на тренінгу наводилося дуже багато. Особливо, за словами виступаючих, міліція часто сама підкидає ромам наркотики, мнені гроші, а потім звинувачує їх в наркоторгівлі з ме-

тою отримання відкупу, провокує на незаконні вчинки.

Складлося враження на тренінгу, що в нашій країні йде якась необ'явлена дуже жорстока війна між правоохоронними органами і ромами. Про те, як вистояти в цій війні, в якій ромі в дуже невідданому становищі, бо так вже склалися, що презумпція невинуватості щодо них мало що значить не лише в міліції, а, на жаль, і в суспільстві, яке ще в цілому невинуватим упереджено ставить до них, і йшлося на цьому зібранні.

Представники ЄС запевнили, що Євросоюз і надалі надаватиме українським ромам допомогу. Він виділить, зокрема, цільові кошти на утримання фахівців, які б допомагали малограмотним ромам серйозно захищати себе, використовуючи наше законодавство.

Однак, якщо б не була зарубіжна допомога, вона, мабуть, мало що дасть. Потрібно самій нашій державі не лише декларувати наміри про поліпшення життя цієї національної меншини, а й здійснювати власні економічні, соціальні програми з метою хоча б деякого поліпшення життя наших ромів. Адже їхня бідність, безробіття і масова малограмотність негативно впливають на авторитет суспільства.

Василь Кізка,
м.Луцьк,

www.korespondent.boom.ru

Перемога життя з гірким присмаком Неріпе трайоско ай керко ізо

Желобаєва Інна Сергіївна, молодша ромська дівчина, 1984 року народження, на жаль, ніколи не жила "шикарно". Батько помер, сім'я жила скромно. Одружившись, Інна жила з чоловіком у бараці, що розташований у місці компактного проживання ромів м.Макіївка Донецької області. Чоловік працював карбюраторником, мав 500 грн. зарплатні. Молоде подружжя щасливо чекало на первістка, УЗІ показало, що має бути хлопчик. Приготувалися, як змогли - купили рекомендовані ліки та відклали про всяк випадок 150 грн.

22 лютого 2004 року Інна потрапляє в міську лікарню №2 смт Східний м.Макіївка. Де її відкрили лікарі називають суму в 100 доларів, та, коли родичі Інни не знаходять ці гроші, лікарі радять "народжувати по-циганськи вдома, ваші діти завжди бос бігають, і їм нічого".

Коли минуло 3 доби, і родичі Інни стали погрожувати, що звернуться в міський відділ охорони здоров'я, черговий лікар, нарешті, прийняла пологи. Народився хлопчик, звичайно, це була перемога життя над жадністю. Та не все скінчилося добре для Інни.

Через 6 днів вона була випирана з лікарні з високою темпе-

ратурою. Так тривало два тижні. А коли температура сягнула до 42 градусів, спробували викликати "швидку" допомогу. Відповідь була чемною, але сказали, що "ромське поселення - чекайте 1,5 години". Інну посадили до таксі, відвезли до лікарні №1 м.Макіївка, там дуже здивувалися такій температурі, почали спочатку обстежувати нірки, але потім з'ясували, що це дисплазія, тобто загин матки, де залишився шматочок "дитячого місця", та сталося інфекційне зараження. Лікарі врятували Інну, але маленький Кирило залишився без молока - воно перегоріло. Дивна річ, але у Інни при цьому була медична страхова!

Коли родичі Інни прийшли до міського відділу охорони здоров'я, їм ввічливо відповіли, що "ромі мають качати права на своїй батьківщині". Наступною інстанцією була прокуратура, але Інна не посміла написати офіційної заяви, а лише розповіла свою історію. Дівчина боялася, що не приходитимуть до дитини патронажні сестри, адже вони теж з цієї лікарні.

Приблизно через місяць у лікарні №2 з'являються приховані камери, бо, як, на жаль, вияви-

лося, історія Інни не була винятком з правил. Матеріали цієї справи уже друкувалися у місцевій пресі - кесаревий ризик коштував 400 доларів, пологи - 100, також виявили зловживання службовим становищем, халатність, торгівля дітьми. Зараз до порушників вжиті заходи - головного акушера м. Макіївки та головного лікаря лікарні №2 знято з посад, головний лікар пологового будинку та завідувач відділенням знаходяться під вартою, їм пред'явлено обвинувачення у хабарництві слідчим відділом Донецької обласної прокуратури.

А наш маленький ромський хлопчик підрастє, його люблять мама, тато та бабуся. Ми сподіваємось, що все в його житті буде гаразд, і не побачить дитина ганебного ставлення до себе, а буде пишатися, що вона - громадянин України, де поважають права людини, і тим, що в її жилах тече ромська кров.

**Наталія Варакута, голова
Донецького обласного
культурно-просвітнього
товариства ромських
жінок "Мірікля"**

**НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ
ТА
ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДА**

Продовжується проект "Національні меншини та доступ до правосуддя у РФ", який реалізується у чотирьох містах: Екатеринбург - Самара - Москва - Краснодар.

8-10 липня у пансіонаті "Селен" (м. Верхня Пишма, Свердловська обл.) розпочався другий раунд тренінгів для представників міліції і національних організацій. На тренінгу були присутні керівники та заступники основних підрозділів МУВС Свердловської області, представники національних організацій Єкатеринбурга, а також представники адміністрації губернатора області. Тренінг був проведений трьома партнерськими організаціями "Рома Урал", "Європейський діалог" та "Центр міжнародного співробітництва". Організатори тренінгу - Ашот Айрапетян та Вікторія Шухат, консультанти - голова "Грінвічської Ради з расової рівності" Махан Баджуа і колишній керівник відділення лондонської поліції Грінвіча Ен-

тоні Кросс (м. Лондон). Був присутній також і полковник Іван Шушкевич (10-й відділ Головного управління кадрів МВС Росії), котрий курирував даний проєкт боку МВС.

Тренінг був присвячений темі об'єднання зусиль національних організацій, міліції і міської влади у вирішенні проблем між представниками національних меншин та міліції. У ході тренінгу була досягнута попередня домовленість про створення діючої структури, яка б включала в себе представників усіх трьох сторін і вирішувала поточні проблеми взаємодій між національних меншин та міліції. На сьогодні між національними організаціями, адміністрацією губернатора Свердловської області ведеться активна робота з розширення домовленості з метою його офіційного прийняття. На тренінгу був також об'явлений грантовий конкурс між національними організаціями з теми: "Взаємодія міліції та міської влади".

НАВІЩО ПРИНИЖУВАТИ ЛЮДЕЙ?

У Березні й до кінця квітня 2004р. у місті Переяслав-Хмельницький Київської області ромські сім'ї відвідували працівники міліції. Це були дільничний та двоє людей у цивільному. Один із працівників фотографував, а інший брав відбитки пальців. На запитання ромів, чому в них беруть відбитки?

Відповідь була такою: "Наказано з Києва". Цей наказ не був офіційним. Один ром відмовився проводити дактилоскопію у себе вдома і сказав, що погодиться це робити тільки тоді, коли його викличуть повісткою. Але виклику так і не було. Адреси деяких ромів та прізвища занотовані.

Перевірка паспортів. Для чого?

Із лютого по березень не однократно, без відповідних санкцій, обшукували сім'ю Коваленків, мешканців міста Переяслав-Хмельницький. Кожного разу перевіряли паспорти, без пояснення будь-яких причин. Коли господиня не давала ниш-

порити всюди по оселі, їй відповіли, що шукають наркотики, і мають право заходити до квартири до 22 год.

Цікаво лише те, що сім'я Коваленків ніколи не притягалася до відповідальності стосовно наркотиків. А наприкінці другої декади липня 2004р. у кілька ромських осель, що живуть у м.Бровари, вдарилися працівники міліції, проводили дактилоскопію. Коли хтось не по-

годжувався з їх пропозиціями, то без пояснень відбирали паспорти, призначали день і годину, коли прийти за ним і в який кабінет.

Акт дактилоскопії проводився також неофіційно.

Деякі прізвища ромів розголошуватися не будуть, оскільки ромі бояться неприємностей з боку правоохоронних органів.

**Любов Броварська,
Київська область**

Ковалеві посміхнулася доля

Ковачоске асаділас е вунжиря

ТАКЕ ВОНО, ЖИТТЯ...

Кожна людина на землі - коваль власного щастя, власної долі. А якщо до того ж вона майстерно опанувала складну ковальську професію - напевно, вдячні!

Іван Васильович Татарinov народився і виріс в Кіровоградщині. Після закінчення школи продовжив навчання у сусідньому районі Кіровоградської області - Бобринецькому сільськогосподарському технікумі, де здобув професію електрозварника.

Але... Триклята "п'ята графа"! Не поспішали ставати у довжелезну чергу роботодавці різних форм власності, щоб запропонувати роботу з отриманою спеціальністю вправному і працелюбному роботу...

А вдома - сім'я, маленькі дітки, яким немає справи до складних батьківських проблем, пов'язаних з хронічним безгрошів'ям. Вони - зростають, а отже, - потребують... Довелося Іванові змінити професію - влаштувався приватним таксистом. Але зароблених коштів все одно не вистачало, щоб хоча як-то забезпечити пристойний рівень життя багатодітній молодій родині. Та що там забезпечити - елементарно прогодувати... До того ж (беда не приходить одна), почалися великі проблеми... Не

вийшло, вважає, з нього підприємця... Хоча прості люди - його численні пасажери, досі з вдячністю згадують лише по-доброму його роботу, дякують за вчливість та турботу. А головне - за чесність, хоча спочатку з деякими острахом очікували, що "вдарила" буде їх ганебно ошукувати. Таки добру справу зробив Іван! Адже після цього люди стали по-іншому ставитися до інших ромів.

Втім, ті роки вже в минулому. Як і привітне село Рівне. Хоча, що таке село! У минулому залишилася сама ненька-Україна! Адже на сьогодні Іван Васильович працює далеко за її межами.

А занесло працюючого рома аже до самого Сибіру, у Тюменську область, до Нижньовартовська. До речі, саме там працював перед тим, як поїхати на Кіровоградщину. Гадає, іде в Україну назавжди. А вийшло - все повернулося "на круги своя".

Хоч і важкувато працювати у місцях, куди раніше відсилали кримінальних злочинців, політ'язнів та декабристів, але Татарinov не звик скарижитися на життєві обставини. Долю - не обирають, вона сама керує людиною. Тож своє повернення сприйняв по-філософськи. До того ж, ця обставина

- особисто для нього і всієї родини загалом - наразі найголовніша: на теренах нової Росії він має змогу заробити.

Кошти, які отримує регулярно і в повному обсязі, надсилає до рідної (хоча і змушений був звідти, відверто кажучи, ткати світ за очі...) домівки. Коханій дружині і любим діткам. А їх аж четверо. Двоє синів - його майбутні спадкоємці - Артур та тезка Ваня і двоє красунь-доньок Наталія і найменша та найулюбленіша - Даночка, якій тільки шість місяців виповнилося...

Такі ось складні реалії, коли люблячий батько змушений їхати шукати будь-якого заробітку до чужих та незнайомих країв, дехто, трапляється, вимушений мандрувати значно далі, ніж це зробив Іван Татарinov, до Португалії, Іспанії та Голландії. Бо вдома, на жаль, нікому непотрібні їхні вправні та майстерні руки.

Може, щось воно і зміниться. А поки що Іван Васильович Татарinov змушений торувати далекими стежками і свій особистий шлях, кувати нелегке ковальське щастя на чужині, далеко від рідної домівки. Хоча його згорьована доволу розлукою з рідними душа самотнім перелітним птахом кожної безсонної ночі злітає над просторим, широким степом і ліне понад безкраїми ланами до рідної хати. Де на нього чекають - не дочекаються.

Не турбуйтеся, любі, він неодмінно приїде. Щоб невдовзі поїхати знову. Немає пророка у власній Вплизні? Може, скоро оберемо?

І тоді нашому ковалеві посміхнеться щаслива доля. На батьківщині...

Леонід Савицький, власкор "Романи Яг", Кіровоградська обл.

На світліні: Іван Васильович Татарinov на своєму робочому місці.

У квітні нинішнього року була зареєстрована нова ромська громада - "Рома Донбасу", головою якої став водій Іван Бамбула.

Організуватися ромам потрібно було вже давно. Адже життя наше не з легких. У нашому місті Сніжне Донецької області та районах, які до нього прилягають, ромів чимало. Це і сервію українські (їх діди й прадиди родом з Полтавщини), воронезькі, череповецький, це і расейці, і тавричани, інші. Чимало родин живуть за межею бідності, особ-

ВИЖИВАТИМЕМО ВСІ РАЗОМ

ТРАЙСАРАС САВОРЕ КГЕТАНЕ

ливо старенькі, які пережили війну, холод, голод. Так, моя мати донедавна отримувала 33 грн. пенсії, зараз через соцзабез домігся доплати і вона отримуватиме 77 грн.

Щоб вижити, люди торгують на ринках, виїжджають в інші міста України з товаром, та часто повертаються ні з чим. Багато хто збирає металобрухт, хтось скуповує старі акумулятори, щоб здати і на зароблені гроші прожити хоча б один день. Деякі ковали виготовляють ципки для собак і телят, топорища, інше. Та

хіба ці випадкові заробітки дозволяють утримувати сім'ю? Раніше ж наші роми працювали шахтарями, пожежниками, слюсарями в автопарках, сантехніками... (Я працював, приміром, водієм на вантажному автомобілі...). Та коли почали скорочувати штати, перших звільнили ромів.

Сподіваємось, що організація "Рома Донбасу" буде відстоювати права ромів і допомагати їм виживати. Напрями її діяльності вже визначаються, плани складені.

Іван Бамбула, м. Сніжне Донецької області

ПРОСИМО ПРОКОМЕНТУВАТИ

Вже коли верстався номер у редакцію звернулося Товариство ромської культури "Амаро дивес" (копію листів відправлено прокурору м.Кременчука В.В.Ткачову, начальнику УМВС м.Кременчука полковнику А.П.Конonenку) про те, що "працівниками Крюківського районного відділу внутрішніх справ в м.Кременчуці з початку червня 2004 р. чиняться свавільні та недопустимі дії проти ромського населення, які порушують ч.1 ст.п.5а міжнародної Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, яка передбачає право на рівність перед су-

дом і усіма іншими органами, що здійснюють правосуддя".

У редакцію телефонують наші читачі з приводу подібних "акцій" і у інших регіонах України, турбує й те, що ромів привінують до кримінальних елементів, і у всіх дорослих і підлітків беруть відбитки пальців.

Редакція "Романи Яг" надіслала листа міністру внутрішніх справ України М.В.Білоконю з тим, аби він прокоментував, чи правомірні така необхідність взяття відбитків пальців у всього ромського населення України?

Правовий відділ "Романи Яг"

Про відпочинок та інше

ПРО ПІГЕНИШАГО АЙ КАВЕР

Нещодавно відбулася зустріч керівників об'єднань і товариств нацменшин з головою облдержадміністрації Іваном Різаком. На ній представником культурно-просвітницького товариства "Романи Яг" було порушено важливе питання - оздоровлення ромських дітей під час літніх канкул. Ромські діти в міських і в деяких селищних школах відпочивають у таборах при школі. Однак більшість ромських дітей цілі канкули проводять у себе в таборі. Навіть тих дітей, які тубінфіковані, не відокремлюють й не оздоровлюють. Саме з таким перебігом подій я зіткнулася під час перебування у ромському таборі в с. Великі Лучки. На невеликій площі табору розташовані 51 будинок, а в кожній оселі по 5 і більше дітей. Є й багатодітні сім'ї - по 8-12 дітей. Ці діти, за словами депутата селищної ради Василя Лакатоса і старійшини табору, ніколи ніде не відпочивали. Ім ніколи не виділяли п'яток для відпочинку. Ціле літо вертається діти на вулиці у пилочі й болоті. Та найстрашніше те, що вони перебувають разом з тубінфікованими.

Виникає й таке питання, чому ромські діти не можуть відпочивати в таких відомих таборах відпочинку, як "Артек", "Молода гвардія", інших? Адже, звернувшись у відповідні інстанції щодо відпочинку за межами області, я отримала таку відповідь: "У нас усі рівні, ми не ділимо дітей за національними ознаками". Так стверджували ті, хто причетний до розподілу п'яток. Звичайно, це так. Але чому серед тих щасливчиків, хто отримав п'ятку, нема ромів. Така задача з багатьма невідомими вирішувалася на зустрічі керівників нацменшин з головою ОДА І. Різаком. Окрема розмова на цю тему велася і з обласним прокурором Володимиром Лемаком, начальником відділу захисту прав і свобод неповнолітніх Юрієм Васильовичем Салданом, який з трудом домігся отримати ромській дитині п'ятку в "Артек" на серпень. Також Юрій Васильович повідомив, що група дітей з нацменшин у серпні відправляється у табір "Молода гвардія", тому, коли представник товариства "Романи Яг" звернувся у відділ облдержадміністрації у

справах сім'ї і молоді, то там заперечили, що виділять для ромських учнів дві п'ятки й у табір "Молода гвардія".

Крім того, заступник начальника управління облдержадміністрації у справах сім'ї на молоді Олександр Васильович Гарновдвій повідомив, що невдовзі група ромських дітей у складі 30 чоловік з Ужгородського району відпочиватиме на термальних водах у Берегове Закарпатської області. Чи підтвердяться слова й обіцянки, невдовзі стане відомо. А поки що житимемо з надією на реальне здійснення мрій.

Наступного дня після зустрічі з лідерами товариств нацменшин І. Рогач відрядив заступника начальника управління охорони здоров'я облдержадміністрації по захисту материнства і дитинства Тетяну Василівну Міццо разом з представником ромського товариства "Романи Яг" у село В. Доброви з'ясувати у головного дільничного лікаря і районного педіатра реальну ситуацію, яка склалася у ромському таборі.

Головний дільничний лікар Володимир Васильович Пекар, а та-

кож дитячий педіатр Марія Степанівна Ковач повідомили: "У селі проживають 600 ромів, з них 120 дітей до 14 років. Недавно проводилася бесіда з ромським населенням, хоч їх зібрати дуже важко. Зроблено дітям туберкулінову пробу Манту. Реакція Манту у 14 ромських дітей виявилася позитивною. Дітей тубінфікованих постараться виокремити і оздоровлювати при дільничній лікарні. Для цього у лікарні на літній період облаштують спеціальне відділення. А далі по можливості дітей відправлятимуть у санаторій "Човен". Крім того, є ще у таборі дві дитини - тяжко хворі на церебральний параліч й епілепсію".

- Цих двох дітей восени постараться відправити в Євпаторію у санаторій "Батьківщина", зауважила Тетяна Міццо.

Відвідали разом з лікарями і табір. Таборні діти - безтурботні, допитливі, босі й замурані дивилися з цікавістю на лікарів. А одна ромка повідомила, що мовнашки з реформатської церкви хочуть 40 дітей взяти й оздоровити у літній період при церкві. Якось незвично було чути таке повідомлення. Чому угорські мовнашки небайдужі до здоров'я малечі з Доброї, а місцевій владі треба кілька разів нагадувати про такі болісні проблеми? Адже подібних ромських таборів в області нараховується 124, і не у всіх працюють такі самаритянки.

Валентина Опаленик

На світліні: літній відпочинок під час канкул проводимо у своєму таборі й чекаємо несподіваних змін на крає.

З ГОРЕМ ЧИ РАДІСТЮ СЛІД ЙТИ ДО БОГА

ЧИ БІДАСА ВАЙ ЛОШАСА ТРОБУЙ ТЕ ДЖАС КО ДЕВЛОРО

Руслан був здоровим, сильним, красивим парубком. Високий, дужий хлопець носив 56 розмір одягу. Руслан - лівий янин. Та якось доля закинула хлопця у Росію. Там з ним почали відбуватися незрозумілі речі. Хлопець почав худнути на очах. У нього постійно була висока температура. Він горів. Багато обстежень у лікарів не дали жодного результату. Ніхто не міг поставити діагнозу. Що з хлопцем? Адже за кілька місяців, після того як захворів, він почав носити 38 розмір одягу. А незабаром його паралізувало, він перестав ходити.

Руслан - ром. Його тітка дуже добре ворожить. Звичайно, всім відомо, що більшість ромок мають дар віщування, проте у Руслановій тітці Галі передбачити майбутнє виходить значно краще за інших ромок.

Колісь вона подивилася на руку свого племінника. Те, що побачила, її дуже засмутило. Ліній життя дуже коротка. Хлопець може дожити щонайбільше до 30 років. Тож коли пані Галія довідалася, що її племінник занедужав, вона зрозуміла, що це - початок кінця. Ця жорстока реальність не давала спокою багатьом. Адже Руслан - дуже хороший хлопець. Його любило і поважало багато людей. І багато людей не хотіло втрачати його. Русланові друзі почали рев-

но молитися Богу, просити про спасіння хлопця. Молитви до Бога лунали з різних міст та країн колишнього СРСР. У церквах Москви, Львова, Києва, Східної України, Закарпаття палили свічки за здоров'я Руслана.

Була надія лише на Бога. Лише всемогутній Господь може подарувати людині життя, або його забрати. Руслан марнів на очах. Йому зробили операцію. Проте точного діагнозу ніхто не міг поставити. Вже кілька тижнів не спаладала висока температура. Багато Русланових родичів та друзів зі Львова поїхали в Москву, щоб лікувати та підтримувати хлопця. Коли родичі зрозуміли, що медицина безсила, вони вирішили відвезти його у російське місто церков. У цьому місті багато священиків. Люди зі всього світу туди приїжджають по січлення.

Дорога до цього міста була довгою і дивною. Чому дивною? З самого ранку колона машин рушила до святого місця. В одному авто везли Руслана, а в інших їхали його друзі, щоб підтримати хлопця. Не знайти місто просто не реально. Воно розташоване на горі, і зі всіх боків його видно. Та в один момент, всі машини, які супроводжували Руслана, десь розгубилися. Водії й досі не знають, що з ними робилося. Наче все зрозуміло, а куди їхати не знають. Ось так годину кружляли навколо, а

доїхати не могли. Та врешті за певний час всі машини зустрілися біля воріт церкви. При тому, що вони доїхали туди різними шляхами й одночасно досі ніхто не розуміє...

У церкві й біля неї було багато людей. Пронести Руслана було просто нереально. І тут наче з-під землі з'явився священик. Він лише подивився на хлопця, як усе зрозумів. Отець провів ромські родини до самої середини церкви і почав молитися над хлопцем.

Те, що творилося з Русланом, словами важко передати. Родичі кажуть, що доводилося чути про те, що люди, над якими моляться, можуть кричати нелюдським голосом, битися в конвульсії. Проте, таких жавів, які відбувалися з Русланом, не чув і не бачив ніхто!

Сталося чудо. Після відвідин церкви хлопець почав одужувати, набирати вагу, у нього нормалізувалася температура.

Нині Руслан живе у Львові. У нього 56 розмір одягу і він ходить. Ось так люблячі родичі та друзі випросили у Бога життя для Руслана. І те, що ліній життя лише до 30 років, не завадило чоловіку жити й після тридцятиліття. З будь-яким горем, бідою чи радістю слід йти до Бога, до церкви...

Олена Юрченко,
м. Львів

Федір Никифорович Яковлев народився на Волинському Поліссі 1924-го року. З малих літ залишився сиротою без матері. Якось мачуха відбила йому пальці лише за те, що хлопчина, який грівся у попіл власноруч розпаленого багаття, аби не замерзнути, взяв скибочку хліба...

Але справді Велика душа не пам'ятає "дрбних" образ. У роки війни, коли нацисти і їх поплічники вчинили у Видерті (тепер село Камінь-Каширського району) розправу над тридцятьма ромськими родинами, Федір Никифорович, а тоді просто Федько, зумів переконати старосту і ніби закрив власним тілом братів і сестер від нацистських куль, урятувавши життя малюкам.

Коли до Волині у сорок четвертому підійшов радянський фронт, ром Яковлев, не розмірковуючи, подався до лав Червоної Армії мститися загарбникам. Служив сапером, отримав звання

ПАМ'ЯТЬ

НА ПРІЗВИСЬКО "КАПІТАН" О АНАВ "КАПІТАН"

капітана, став кавалером ордена Великої Вітчизняної війни. Лише 70 кілометрів не дійшов до Берліна: ворожа міна відірвала йому ногу.

Повернувшись на рідну Волинь інвалідом, узявся до давнього ромського ремесла: чоботарював і віртуозно грав на скрипці. Музикувати навчився ще змалечку, почав тримати інструмент ще у чотири роки! Крім того, єдиний у краю вмів, за старою ромською технологією, виготовляти скрипки! Мав багато учнів. Його запрошували і влада відзначати "червоні дні календаря", і прості люди: роми та українці. Скрипка у "Капітанових" руках і співала і тужила, розповідаючи музикою про його нелегку долю. Дуже рано залишився Федір Никифорович вдівцем з трьома

У оселі нащадків "Капітана", з якими ведуть розмову про їх легендарного діда і батька, дуже бідно і... дуже чисто. На противагу розповсюдженій серед гадке думці про "брудних циган", "капітанові" діти живуть з того, що збирають макулатуру і металобрухт та обробляють клаптик городу. Онучата і правнучки "Капітана" пильно дивляться у вічі родичів неромської зовнішності. Мовчать, бо розмовляють старш. Але у їхніх поглядах читається: "Дядьку, що буде з нами далі?..."

Олександр Сінкевич,
м. Луцьк,
спеціально для "Романі Яг"
За підтримку у створенні матеріалу автор дякує голові Волинської асоціації ромів "Терне рома" Сергію Григориченку і особисто Роману Коржевичу

Свэнто Ионастар Бахтало Лав ШЭРО З

НИКОДИМО АВЕЛ ИСУСОСТЭ

У рабинів була приповідка: "Слова людини, у якій є страх Божий, будуть почуті". Цілення, здійснені Ісусом, змусили найпорядніших з фарисеїв замислитися. Від них прийшов до Нього на бесіду Никодим, член Ради Старійшин. Але він визнав за краще зустрітися з Ісусом вночі, щоб не викликати глузувань.

Після бесіди Никодим, мабуть, став таємним послідовником Христа. Серед таких Євангеліє називає також Йосифа Ариматейського - знатного старійшину з Єрусалима - і деяких "начальницьких" осіб, які, очевидно, належали до фарисеїв. І усе ж вони були у меншості. Переважна більшість законників зустріла Ісуса з підозрою. Та в міру того, як вони знайомилися з Його вченням, їх невдоволення і ворожість зростали.

Олександр Мень, "Син людський", Львів, Монастир монахів студійського уставу, видавничий відділ "Свічадо", 1994 р.

1. Машкар фарисея сля ману, акхарнэнас лэ Никодимом. Вов сля Іудеєнгэрэ пхурэдэрэндар.
2. Вов ратяга авіля Ісусостэ тай пхэнэл "Рави! Амэ джянях, со Ту Сикляримари Дэвлэстар. І ка-чово дыво, саво Ту терэх, нико на терэла сар на авэла легэ Дэ-вэл."
3. Ісусо дэдумэл: "Чачимага чачимо пхэнэв туті: мануш, саво

на бынелэпэ упрал, на удькхэла Дэвлэхэрэ тхагаримо".

4. Пхучелас Лэ Никодимом: "Сар бынелэпэ мануш дэ пуранэ бэршэн? Чи упалэ тэ авэ лэсти дэ дакоро ило тай инте ехвар тэ бынелэ?"

5. Пэ лэхкоро лав Ісусо пхэнэл лэсти: "Чачимага чачимо пхэнэв туті: коли мануш на бынелэпэ панестар тай Свэнтонэ Фаностар, на вджяла дэ Дэвлэхэрэ Тхарима.

6. Со бынелэпэ манушыканэ трупостар, син манушыканэ трупостар, а со бынелэпэ Фаностар, исин Фано.

7. На бин пала дыво, со Мэ туті пхэндом: трэбуни тумэнди тэ бынелэ упрал.

8. Барвал пхурдэл, тев камэл, тай гласо лакоро шунэх, а на уджянэх, катарь авэл, тай тев уджял.

9. Никодимом пхучля Лэ: "Сар откада вса авэла?"

10. Ісусо пхэнда лэсти: "Ту сикляримари туті откада вса на джя-нэх?"

11. Чачимага чачимо пхэнэв туті: Амэ дэдумах пала кодо, со джянях тай допхэнах пала колэ, со дыклэ, а тумэ на прылэн амаро допхэнимо.

12. Сар Мэ пхэнэв пала кая люмля, тай тумэ Манди на патя, сар патяна, кала розпхэнэва пала кодыя люмля?

13. Нико на ваздалэспэ на ул-

ралима, кици Чаво Манушыканэ, Саво авіля упралимастар, Саво исин пэ упралима.

14. Тай сар Моисеи ваздэня сапэ дэ шуки пхув, каи ваздэлапэ Чаво Манушыканэ,

15. Соб сар ехх, ко патяла дэ Лэста, тэ на хасявэл, а тэ лэл вечно джовимом.

16. Кади покамля Лэвэл кадья люмля, со отдыня Пэхкэрэ Чавэ Еххэбынимаххэрэ, соб сар ехх мануш, саво патяла дэ Лэхкоро лав, тэ на хасявэл, а тэ лэл вечно джовимом.

17. На бичхалда Дэвлэ Пэхкэрэ Чавэ дэ люмля, соб тэ сундисарэ люмля, ай соб тэ фирисарэ люмля Пэхкэрэ Чавэга.

18. Ко патяла дэ Лэста, на сундисарэлапэ, ай ко на патяла, авэла сундисардо важ колэ, со на патяна дэ лав Чавэ, Еххэбынимаххэрэ Дэвлэстар.

19. Ака саво сындю: Душлимо авіля пэ кадья люмля, тай мануша бундэр покамле рат, колэсти, со рундуля лэнгарэ слэ нала-че.

20. Ко камэл вурьитомо, на джэд пэ душлима, соб тэ душон лэхкэрэ налаче рундуля.

21. Мануш пативало, саво тирэл чачимо, джэл пэ душлимо, соб тэ душон лэхкэрэ рундуля, савэ Дэвлэстар литэ?"

Переклад Миколи Бурлуцького та Олени Марчук

РОМ-ПРЕС

Датські роми

виборюють право на визнання

У Данії створена і працює організація "Романо", яка виборала право ромів на статус національної меншини. Поки що датський уряд відмовляється їм на його отримання, мотивуючи тим, що більшість ромів, які проживають у країні, - це частково мігранти, а частково біженці, котрі прибули після 1960 року і не мають історичних зв'язків з Данією. Згідно з даними Еріка Стэдждоккстрапу Томсену, голови товариства "Романо", роми проживають в Данії з 1505 року. У роки війни вони проживали у районі прикордонної області Шлезвіг-Гольштейн і легко визначаються за прізвищами, хоча вродомач, у зв'язку з їхнім знищенням, вони не визнавали себе ромами. На сьогодні їх нараховується 4500-6000 осіб.

Крім того, в Данії проживають різні групи ромів. Найбільше - робітники з району Банато (біля сербсько-румунського кордону), які проживають в місті Елсінорет та столиці країни Копенгаген. Друга група, це роми, які прибули з міста Команово (Македонія). Вони теж, в основному, проживають в Копенгагені. Мусульманські роми з Сербії живуть, в основному, в місті Наксво. На початку 1990 років значна група ромів Югославії прибула в Данію як біженці.

Літня школа

Організація Romani Fonda (Чехія) розпочала роботу з 1 липня ц.р. літньої школи для дітей, що з першого вересня сядуть за шкільні парти. Цілий місяць з дошкільнятами будуть займатися досвідчені педагоги, щоб 100 дітей району Бата змогли краще опанувати шкільну програму повідомляє Асоціація "Джено".

Поради від Ради
Драбаріне катаре Рада
з 29 липня по 11 серпня

Овен - все, що давало радість, раптом набридло? Відпочиньте, або хоча б займіться іншими справами. Подорож з молодшими членами родини буде дуже корисною. А от холодної води бажано уникати, бережіть горло!

Телець - ідеям вже тісно у вашій голові, тому їх реалізація не за горами. Короткий відпочинок може бути частково заповнений важливими справами. Дружні стосунки допоможуть заробити гроші, але за умови серйозного контролю з вашого боку.

Близнята - кожне ваше слово має бути підтвержене активними діями. Якщо ви поважаєте себе, то вас будуть поважати і інші. Але, змінивши оточення, вам буде легше починати нове життя. Нирки - ваше слабке місце, тому кавун має бути на вашому столі до кінця літа.

Рак - дрібниці складають часом основу нашого життя, а буває, що і стають значною перешкодою. Увага до кожного слова та ваша природна інтуїція допоможуть вам зробити особисті стосунки більш приємними. Подорож просто шикарне, однак з не дуже повним гаманцем відкриє вам нові можливості.

Лев - не беріть на себе відповідальність за вчинки родичів, бо напевно ці можливо зробити кого-небудь щасливим проти його волі. Прислухайтеся краще до власних бажань та економте гроші, вони вам знадобляться у вересні. Приємні новини надійдуть здалеку.

Діва - нарешті ви задоволили свої маленькі примхи, тепер відпочиньте. Юридичні справи, що непокоять вам душу, на певний час призупиняються, але пізніше закіняться на вашу користь. Міряйте тиск!

Терези - ваше здоров'я потребує зараз особливого ставлення, бо пізніше це буде дорожче коштувати. Нова справа піде на лад у вересні, але "фундамент" краще закласти зараз. Кілька неприємних розмов з тими, для кого ви працюєте, не зменшать вашого оптимізму. Бажаю успіху, особливо в особистому житті - це те, що вас тримає "на плаву"!

Скорпіон - дуже сприятливий період для закінчення "казених" справ та отримання потрібних для вас паперів. Трохи приборежіть сили, вони знадобляться для особистого життя. Але стежіть за своїми витратами, це може обернутися втратою додаткового заробітку.

Стрілець - потихеньку, чемно, але дуже наполегливо доводьте свою лямку. Користь від цього буде і вашою оточенню, хоча не всі це зараз розуміють. Новий роман або "реанімація" давнього допоможуть уникнути виходу зайвої енергії на тих, хто поруч. Ваша репутація значно поліпшиться у серпні!

Козеріг - на вас чекають приємні зустрічі, та за спиною не дуже приємні розмови. Тримайтеся гордо, бо тільки той, хто нічого не робить, може бути "добрим" для всіх. Серце - ваше слабке місце зараз, тому краще берегти себе від перевантаження.

Водолій - щоб підняти свій авторитет, вам краще зробити продумані кроки вперед і взяти на себе щонайбільше відповідальності. Майте на увазі, що родинні стосунки, якщо їх зараз не поліпшити, можуть просто розпалитися. Однак від душевних мук можуть народитися нові витвори мистецтва. Вибірайте!

Риби - не вагайтеся, сміливо їдьте на переговори, можна починати нові відносини. Давню справу краще продовжити на новому місці. Це принесє більший прибуток, ніж ви очікуєте. А от до родини будьте уважними, та пам'ятайте, що ми працюємо саме для того, щоб зробити їхнє життя приємним.

ВІДПОВІДІ НА СКАНВОРД №10(52)
ЗА 7 ЛИПНЯ 2004 РОКУ

1. Балаганов. 2. Мор. 3. Рота. 4. Кокс. 5. Замок. 6. Лото. 7. Аракс. 8. Хахи. 9. Атака. 10. Дата. 11. Тара. 12. Саха. 13. Арама. 14. Мат. 15. Нар. 16. Корабл. 17. Ока. 18. Вам. 19. ВВС. 20. Она. 21. От. 22. Авто. 23. Вино. 24. Скат. 25. Самолетик.

РОМАНИ ЯЗ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Реєстраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романи Яз"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: romaniyaz@tn.uz.ua
http://www.romaniyaz.uz.ua

Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умови: друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1023

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

ДОМАШНІ РАБИНІ

Дені Раффе. "Ромки за рукоділлям". Гравюра. 1837 р.

У 30-х роках XIX століття був здійснений унікальний етнографічний проект. За фінансової підтримки О.Демидова, група вчених перетнула Угорщину, Дунайські князівства, Молдавію й Валахію, а, опинившись у межах Російської імперії, особливу увагу приділила Криму. По закінченні робіт були видані книги й альбоми зразкової поліграфічної якості. Французький художник Раффе запам'ятав напам'ять портрети усю своїх колег по експедиції, а, головне, відбив життя багатьох народів. Мені довелося бачити ці репродукції у всій їхній пишності. Тут і козаки, і бородаті росіяни-селіани, і татари, і турки. Робота з грецькими музикантами змінюється зображенням румунських офіцерів. Усюди влучне око французя помічало найбільш характерні деталі одягу, вловлювало побутові ситуації. Сказати, що для етнографа ці гравюри справжній скарб - значить нічого не сказати. До творчості Раффе зараз звертаються як до найнадійшого історичного джерела. Та нас у подорожі ху-

дожника цікавлять, насамперед, зустрічі з ромами. На щастя, він не випустив з уваги цей красивий народ. На літографіях зображені кримські роми-ковалі й молдавський кочовий табір, мальовнича група в лахміттях, що просить милостині біля виходу з мечеті, бродячі музиканти-скрипалі. Та наразі мова йтиме про ромок-невільників, яких художник змалював на боярському дворі. Ці жінки належали до категорії домашніх рабинь. У князівствах Молдавії й Валахії не було нікого безправнішого. Слід зауважити, сучасні румунські автори ігнорують

похмурі подробиці тієї епохи. Якщо читати спеціальну літературу, там можна знайти чимало викладень або міркувань про місцеве законодавство. Однак про конкретних людей - їхні долі, їхні страждання - у цих товстих томах немає практично нічого. Той, хто захоче довідатися, крім дат і цифр, про справжнє рабство ромів у Дунайських князівствах повинен звернутися до мемуарів іноземних мандрівників. Ось там є живі картини. Гість боярської родини просинався від крику служниць, яких били бато-

гом по п'ятах за найдрізьковіші провини. Визираючи взимку у вікно, він бачив босих вівчаків на снігу, що були змушені багато годин поспіль чистити панський екіпаж. При поверхневому знанні мови, іноземець міг розпитати самих ромів і довідатися, що багато хто з них спить, замкнений в холодному сирому підвалі. Яку тількі роботу не виконували домашні невольники! Вони рубали дрова, носили воду, будували будинки, білили стіни, випасали худобу. Серед них було чимало ремісників: ковалів, лимарів, прислугували за столом, готували їжу, займалися збиранням врожаю. Розуміло, вони також прали, ткали, вишивали, плели мережива. Ось саме такі рукоділля й зображені Раффе на ілюстрації до книги "Подорож у південну Росію і Крим через Угорщину, Молдавію й Валахію, розпочата в 1837 році".

До слова сказати, молдавські ромки зберегли мистецтво тонкої вишивки і по цей час. Мало хто задумується про те, у яких тяжких умовах освоїли це ремесло родонадальниці їхніх родин.

РОМАНИ ХАБЕНАТА

КАРТОПЛЯ, ФАРШИРОВАНА ГРИБАМИ

Великі подовгісі картоплини почистити, помити, зрізати верхки і викинути серединки. Тоді приготувати таку начинку: зварити серединки з картоплі, потовкти їх, додати 2 ст. ложки дрібно посічених варених грибів, підсмажену на олії цибулину, посічені петрушку, кріп, 2 яйця, 2ст.ложки відвару з грибів, посолити, поперчити й вимішати. Цією масою нафарширувати картоплю, накрити її зрізаними верхками, посолити й запекти у духовці. Готову картоплю викласти на тарілку, полити грибною підливою або сметаною, розведеною з 1 ст. ложкою мукки, посипати тертим сиром і тертою булкою, підсмаженою на олії.

КОЛОМПИРА, БУРАЦЕНЦА (КОЗАРА)

Баре лунге коломпіра (бандурки) уваржде, тгоде (морде), чінгрес опруно ай лес аврі о машкар. Пала кодо гетес е начинка: кіравес (тавес) о машкар ле коломпіренге ай пгердьярес лен, додес 2 баре роя санес чінгерде кіраде бураца, лехес пре олія ай пурум, чінгерді зелено петрушка, кріпо, 2 анре, 2 баре роя зумі катаре бураца, шувес лон пнейрі ай мішто гаміс. Кадала масаса пгердьярес е коломпіра шувес про теярі, опрал шорес ранташи катаро бураца вай сунтинаса, гамісарді 1 бара рояса ареса, опрал шорес пгагердо шувко кірал ай рандаді бокелі, пейкі пре олія.

ПТЕРАСА

Шоні довго шукає на глибоці Америку.
- Тобі не здається, що Колумб її швидше відкрив? - питає вчителька.
- Не всім же так везе, - зітхає Шоні.

О Шоні бут родел про глибосо е Америка.
- Ту чи думинс (гіндіс), со о Колумбо ла май сігерд пгтердья? - пгучел е учителька.
- Наке саворенде касаві бахт, - пгенел о Шоні.

- Скажи, Міру, скільки б мама заплатила за три кілограми слив, якщо один кілограм коштує шість гривень?
- Мало. Бо мама завжди торгується.

- Пген, Міру, кеті тїрї дай потїнда пала трїн кіло чїлва, те екр кіло тердїол (мол) шов грївнї?
- Цера. Е дай мїндїк бїкїнімаса пєс лєл.

СКАНДИНАВСЬКИЙ КРОСВОРД

Відповіді у кросворд пишеть російською мовою.

1. Сезоно, врама
2. 3,14
3. Парамісако русько зорало - ,діло
4. фїліно
5. Амон-... дел андо Пурано Егїпто
6. Арктичні черкля
7. Ганго катаре дукт
8. Грастеско насваліпе
9. Буажо
10. Драго хабен шошїеско
11. Мачо фамиљоко лосесїево
12. Композитор „Хачатурян
13. Галбєно андо Пурано Рїмо
14. Бур мурако
15. Приборо кай те дїкєс анда грона
16. Каде... варесар
17. Марка самальїото
18. Шанцо
19. Полупровідник, радіодеталїо
20. Лїп палї потїнбе
21. Мульфільмо " „лгендєс мїу?"
22. Нашїк
23. Шїфрї, парольїо
24. Опруно кіїпо
25. Телїно кіїпо